

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

САЈБЕР ПРОГАЊАЊЕ

(мастер рад)

МЕНТОР:

Проф. др Дарко Димовски

СТУДЕНТ:

Никола Спасић

Број индекса: M024/25-УП

Ниш, 2026.

САДРЖАЈ

УВОД	4
1. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИМИНАЛИТЕТА ПРОГАЊАЊА	7
1.1. Историјски развој криминалитета прогањања.....	7
1.2. Тешкоћа дефинисања криминалитета прогањања	8
1.3. Појмовно одређење криминалитета прогањања.....	9
2. ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ КРИМИНАЛИТЕТА ПРОГАЊАЊА.....	13
2.1. Неовлашћено праћење или предузимање других радњи у циљу физичког приближавања одређеном лицу противно његовој вољи	15
2.2. Настојање противно вољи другог лица да се са њим успостави контакт непосредно, преко трећег лица или путем средстава комуникације	17
2.3. Злоупотребљавање података о личности другог лица или њему блиског лица ради наручивања робе или услуга.....	19
2.4. Претња нападом на живот, тело или слободу другог лица или њему блиског лица.....	20
2.5. Предузимање других сличних радњи на начин који може осетно да угрози лични живот лица према коме се радње предузимају	21
2.6. Изазивање опасности по живот, здравље или тело лица према коме је дело извршено или њему блиског лица (први тежи облик)	23
2.7. Наступање смрти другог лица или њему блиског лица (други тежи облик)	23
3. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ САЈБЕР ПРОГАЊАЊА.....	25
3.1. Појам сајбер простора.....	26
3.2. Појам сајбер прогањања	27
3.3. Облици сајбер прогањања.....	30
3.4. Типологија сајбер прогонитеља	32
3.5. Превенција сајбер прогањања	33
4. ПРЕГЛЕД ИСТРАЖИВАЊА О САЈБЕР ПРОГАЊАЊУ	36
4.1. Преглед истраживања о сајбер прогањању у свету	36
4.2. Преглед истраживања о сајбер прогањању у Републици Србији	42
4.3. Поједини случајеви сајбер прогањања у Републици Србији.....	49
ЗАКЉУЧАК.....	51
ЛИТЕРАТУРА.....	53
СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА	55
САЖЕТАК.....	56
SUMMARY	57

БИОГРАФИЈА..... 58

УВОД

Криминалитет прогањања представља један од специфичнијих облика угрожавања личне слободе, приватности и психичког интегритета појединца у савременом друштву. Реч је о појави која се манифестује кроз понављана и нежељена понашања, која појединачно могу деловати безазлено или правно неутрално, али у својој укупности и трајности попримају обележја друштвено опасног поступања. Управо због те кумулативне природе, криминалитет прогањања дуго је остајао на маргинама кривичноправне реакције. Специфичност криминалитета прогањања огледа се у томе што он директно задире у сферу личног живота жртве, нарушавајући њено право на слободно кретање, мир и осећај сигурности. Последице оваквог понашања често превазилазе оквире краткотрајне непријатности и могу довести до озбиљних психичких, па и физичких последица. Због тога се криминалитет прогањања све чешће препознаје као значајан друштвени проблем који захтева адекватан кривичноправни одговор. Инкриминисање прогањања као кривичног дела представља израз настојања законодавца да се обезбеди делотворна заштита личности, уз истовремено поштовање основних начела кривичног права. Међутим, сложеност саме појаве намеће бројна теоријска и практична питања у погледу њеног појмовног одређења, домашаја кривичноправне заштите и граница дозвољеног понашања.

Развој информационо-комуникационих технологија и масовна употреба интернета довели су до дубоких промена у начину комуникације, социјалне интеракције и функционисања савременог друштва. Друштвене мреже и дигиталне платформе постале су свакодневни простор повезивања, размене информација и изградње личног и професионалног идентитета. Међутим, поред бројних предности, овај простор отворио је и нове могућности за злоупотребе, узнемиравање и различите облике насиља, чије последице могу бити озбиљне и дуготрајне.

Један од најинтензивнијих и најкомплекснијих облика дигиталног насиља јесте сајбер прогањање (дигитално прогањање, интернет прогањање, интернет ухођење, „енг. cyberstalking“). Оно представља појаву која се одликује континуираношћу, интрузивношћу и изазивањем осећаја страха и беспомоћности код жртве. Специфичност ове појаве огледа се у томе што се узнемиравање одвија у виртуелном окружењу, али његове последице неретко превазилазе границе сајбер простора и

преносе се у свакодневни живот. Анонимност, доступност и техничке могућности које пружа интернет додатно отежавају откривање учинилаца и заштиту жртава.

Посебну забринутост изазива чињеница да су млади и жене често изложени овом облику насиља, као и да дигитално окружење омогућава различите облике злоупотребе личних података, надзора и контроле. Истовремено, правни системи настоје да прате технолошки развој и обезбеде адекватне механизме кривичноправне заштите, али се у пракси јављају бројни изазови у доказивању, квалификацији и санкционисању оваквих понашања.

Сложеност сајбер прогањања произилази из његове вишеслојности – оно обухвата психолошке, социјалне, технолошке и правне аспекте, што захтева свеобухватан приступ у разумевању и сузбијању ове појаве. У условима све већег ослањања на дигиталну комуникацију, питање безбедности у сајбер простору постаје једно од кључних питања заштите људских права, достојанства и личне сигурности.

Поштујући основне научне принципе објективности, општости и систематичности и имајући у виду специфичност предмета истраживања у раду су примењени методи дескрипције, анализе и синтезе, а научни метод коришћен приликом прикупљања података је претежно метод анализе садржаја, у оквиру којег су анализирани научни извори (уџбеници, научни радови, докторске дисертације и сл.). Такође су у раду анализирани прописи који се могу довести у везу са предметом истраживања, као и мањи број електронских извора података. Осим поменутих, у раду су у мањем обиму коришћене и статистичка метода, компаративна метода, као и метод прости дедукције.

Предмет истраживања првог поглавља мастер рада под називом „појам и карактеристике криминалитета прогањања“ ће бити: историјски развој криминалитета прогањања, тешкоћа дефинисања криминалитета прогањања и појмовно одређење криминалитета прогањања.

Предмет истраживања другог поглавља мастер рада под називом „Појавни облици криминалитета прогањања“ ће бити: неовлашћено праћење или предузимање других радњи у циљу физичког приближавања одређеном лицу противно његовој вољи, настојање противно вољи другог лица да се са њим успостави контакт непосредно, преко трећег лица или путем средстава комуникације, злоупотребавање података о личности другог лица или њему блиског лица ради наручивања робе или услуга,

претња нападом на живот, тело или слободу другог лица или њему блиског лица, предузимање других сличних радњи на начин који може осетно да угрози лични живот лица према коме се радње предузимају, изазивање опасности по живот, здравље или тело лица према коме је дело извршено или њему блиског лица (први тежи облик), наступање смрти другог лица или њему блиског лица (други тежи облик).

Предмет истраживања трећег поглавља мастер рада под називом „појам и карактеристике сајбер прогањања“ ће бити: појам сајбер простора, појам сајбер прогањања, облици сајбер прогањања, типологија сајбер прогонитеља и превенција сајбер прогањања.

Предмет истраживања четвртог поглавља мастер рада под називом „преглед истраживања о сајбер прогањању“ ће бити: преглед истраживања о сајбер прогањању у свету, преглед истраживања о сајбер прогањању у Републици Србији и поједини случајеви сајбер прогањања у Републици Србији.

У закључним разматрањима биће сумирани кључни налази рада који се односе на појам, карактеристике и облике сајбер прогањања, као и на његову распрострањеност и последице по жртве. Посебна пажња биће посвећена анализи специфичности овог облика насиља у дигиталном окружењу, укључујући злоупотребу друштвених мрежа као што су Facebook, Instagram и TikTok. Такође, у закључку ће бити истакнути најзначајнији правни и институционални механизми заштите, са освртом на потребу њиховог унапређења у пракси. Биће наглашен значај превенције, едукације и подизања свести о безбедном коришћењу интернета, као и потреба за координисаним деловањем свих релевантних актера у циљу ефикасније заштите жртава и сузбијања сајбер прогањања.

1. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИМИНАЛИТЕТА ПРОГАЊАЊА

1.1. Историјски развој криминалитета прогањања

Прогањање као кривичноправни појам почиње интензивно да заокупља пажњу стручне и научне јавности од деведесетих година прошлог века када је, после убиства глумице Ребеке Шефер, које је 1989. године починио њен обожавалац Роберт Бардо, држава Калифорнија у Сједињеним Америчким Државама (САД) инкриминисала прогањање. Након овог догађаја и остале државе у САД су предузеле законске кораке у циљу санкционисања прогањања. Поред земаља које припадају англосаксонском правном систему (нпр. Уједињено Краљевство, САД, Канада), праксу инкриминисања прогањања крајем 20. и почетком 21. века следиле су и земље континентално-правног система (Аустрија, Немачка, Италија).¹

Ипак, на европском нивоу, формалну обавезу предвиђања и санкционисања прогањања као кривичног дела уводи Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција) из 2011. године. У чл. 34 Истанбулске конвенције кривично дело прогањања дефинисано је као намерно понашање понављањем претњи упућених другом лицу, које узрокује да се то лице плаши за своју безбедност. Наведена дефиниција је подложна критици с обзиром на то да дефинише прогањање као претеће понашање, што није сасвим тачно. Другим речима, не мора уопште бити предузета претња, а опет може да се ради о прогањању. Осим тога, ова конвенција није ближе одредила обележја кривичног дела прогањања. У том смислу су искуства земаља које су већ нормирале одредбе о прогањању послужила као модел за прописивање овог кривичног дела у Кривичном законнику Србије. Наша земља је ратификовала Истанбулску конвенцију 31. октобра 2013. године.²

Прогањање у правном дискурсу представља релативно нов феномен, који се у литератури среће тек од деведесетих година прошлог века. До тада је оно (нарочито у америчком друштву) углавном помињано у популарној култури и кинематографији, у

---

¹ Н. Пауновић, Кривичноправни аспекти прогањања – упоредноправна анализа и могући правци *de lege ferenda* измена, *Страни правни живот* 63-1/2019, стр. 22.

² Чл. 1. Закона о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, „Сл. гласник РС – међународни уговори“, бр. 012/13.

контексту ескалације односа обожавалаца према познатим личностима (музичким звездама, спортистима и глумцима).

За само неколико деценија, од ситуације где прогањање уопште није ни било регистровано као релевантна друштвена тема, а камоли обухваћено позитивним законодавством, данас је оно (како у дневној штампи, тако и у стручној литератури) не само врло заступљено, већ је и на законодавном плану изразит тренд његовог инкриминисања у савременом упоредном праву. Прогањање због могуће околности праћења некада има и међународни карактер, па многе жртве одговарајућу кривичноправну заштиту остваре тек када ступе на територију држава које прогањање кажњавају. У домаће кривично законодавство прогањање је ушло изменама и допунама Кривичног законика од 2016. године, при чему је чл. 138а, којим је оно инкриминисано, ступио на снагу 1. јуна 2017. године.³

1.2. Тешкоћа дефинисања криминалитета прогањања

Термин прогањање (eng. *stalking*) води порекло од енглеске речи „stalk“ што значи прикрадати се, шуњати, гонити, прогонити. Иако се првобитно употребљавао да значи гоњење животиње, крајем XX и почетком XXI века почиње да се употребљава у смислу прогањања људских бића. Прогањање је тако метафорички израз који се употребљава да значи систематско узнемиравање у смислу понашања особе која прогони другу особу.

Прецизна, јединствена и свеобухватна дефиниција појма прогањања не постоји. Тешкоће око дефинисања произилазе из његове комплексне природе. Прогањање укључује више дела која сама по себи не морају бити кажњива, као на пример слање имејлова или стајање испред нечије куће. Дефинисање је отежано и због тога што прогањање подразумева континуирану, вишеструку виктимизацију, односно понављање нежељених радњи усмерених према жртви, као и због тешког разграничавања у односу на сродне појмове као што су: насиље у породици, насиље на радном месту, сексуално узнемиравање и др.

---

³ И. Вуковић, Прогањање као кривично дело, *Казнена реакција у Србији 8/2018*, стр. 166-167.

Из прегледа литературе о прогањању закључује се да се много више пажње посвећује питањима природе прогањања, распрострањености, као и изналажењу мера које би допринеле спречавању последица прогањања, него његовом дефинисању.⁴

1.3. Појмовно одређење криминалитета прогањања

О самом појму прогањања постоји велики број различитих дефиниција, међутим, уколико би се једна дефиниција морала одабрати, прогањање би подразумевало вољно, злонамерно и понављано праћење или узнемиравање једног лица којим се угрожава његова безбедност. Међутим, поред наведене дефиниције, која је веома прецизна и концизна, постоје и друге дефиниције путем којих се прогањању додају поједини елементи или се одређени елементи пак појашњавају.

Тако, по једној од њих, прогањање обухвата акте ухођења једне индивидуе током одређеног времена, пропраћене претњама и потенцијалном опасношћу по одређену особу која не жели пажњу прогонитеља, при чему се издвајају три кључна елемента: образац по коме се нежељено понашање понавља, имплицитне или експлицитне претње уперене ка пасивном субјекту и, коначно, појаву оправданог страха по сопствену безбедност код виктимизованог лица. Ова дефиниција, ипак, има одређених мањкавости, утолико што у литератури није спорно да понашање које се понавља не мора обухватати само ухођење пасивног субјекта, односно да не мора уопште подразумевати ухођење, већ да радње могу бити веома разноврсне, попут: телефонског позивања жртве, слања писама и електронске поште, бесциљног бављења у околини жртвиног места становања или запослења, доношења нежељених поклона и сличног.

Друге дефиниције се не разликују битно од управо наведених, већ додатно разрађују и описују елементе дате у претходно формулисаним дефиницијама. Тако се прогањање дефинише и као понашање које подразумева два или више аката узнемиравања једног лица путем телефонских позива или писама, или бесмисленим бављењем око куће или места запослења тог лица и оштећењем његове имовине, што све изазива страх, панику и трпљење непријатности од стране пасивног субјекта.

---

⁴ В. Николић-Ристановић, М. Ковачевић-Лепојевић, Прогањање: појам, карактеристике и друштвени одговори, *Темда 1/2007*, стр. 4.

Телефонски позиви и писма су у том случају узнемиравајућег карактера, односно опscene или увредљиве природе.

Поједине дефиниције наглашавају да суштина прогањања није само у угрожавању безбедности у смислу претње по живот и тело, већ исто тако и у нарушавању сфере приватности једне индивидуе. Такве дефиниције наглашавају изузетно значајан аспект прогањања. Овакве дефиниције прогањање одређују као више пута поновљено и нежељено ухођење и инвазију на приватност једног лица од стране познаника који жели интимну везу или полази од претпоставке да ће она уследити, али ни ова дефиниција није без мана, с обзиром на то да су у литератури и законодавству далеко заступљеније дефиниције које не ограничавају прогонитеље само на лица која од раније познају своје жртве.⁵

Само дефинисање прогањања на мање или више различите начине чини очигледним и један веома значајан проблем који гласи: Како заштитити једну индивидуу од нежељене пажње и узнемиравања, а притом не застрани у инвазивно ограничавање слобода друге особе? Нпр. зашто би се учестало доколичење у околини нечијег места становања у једној ситуацији имало сматрати прогањањем, а у другој шетањем или провођењем слободног времена у складу са личним преференцијама?

Разлика између првог и другог понашања несумњиво постоји, и она се огледа у томе што се прогањањем задире у аутономију друге личности и у њено право да живи по својој вољи и без присмотре, тако да се оно квалитативно разликује од простог уживања сопствених права и слобода без истовременог узнемиравања другог лица.

Ипак, у пракси може да буде врло танка линија између дозвољеног понашања и прогањања, односно између уживања уставом загарантованих слобода и извршења кривичног дела, услед чега неке државе аргументовано оклевају при увођењу нових инкриминација којима би се обухватило прогањање. О безобалности поменуте линије разграничења сведочи и дефиниција сходно којој је прогањање део спектра активности које се преклапају са иначе нормалним понашањем коме појединац прибегава у жељи да иницира или поново успостави везу са другим лицем.⁶

---

⁵ М. Ковачевић, Прогањање и средства реаговања, *Цивитас* 4-07/2014, стр. 36.

⁶ М. Ковачевић, Прогањање и средства реаговања, *Цивитас* 4-07/2014, стр. 37-38.

Психијатри и психолози често повезују појам прогањања са менталним поремећајима, а посебно са стањем патолошког нарцизма, којим се особа брани од одбијања и губитака, понижења и почиње да напада свој објекат љубави, или са еротоманијом при чему особа гаји илузије о заљубљености у њу. Ипак, ниједан поремећај нити синдром не може у потпуности да објасни понашање које подразумевамо под прогањањем. Наиме, патолошка опседнутост неким не мора сама по себи да буде лоша, уколико се не манифестује путем понашања које ту особу или њој блиско лице угрожава или застрашује.

Једна од најстаријих и најраспрострањенијих дефиниција прогањања у САД подразумева самовољно, злонамерно и континуирано праћење и узнемиравање особе којим се угрожава њена безбедност. Национални правосудни институт из САД је након иницијативе Конгреса за предузимање мера против прогањања, 1993. године израдио модел закона против прогањања, након чега су овакви закони донети у свим државама САД, у дистрикту Колумбија и на федералном нивоу. Анализа закона против прогањања у САД показује да постоје четири заједничка елемента у дефиницијама прогањања које они усвајају. Ти елементи су: понављање радње извршења (већина закона предвиђа да је радња извршена најмање два пута), кршење права на приватност, постојање доказа о постојању претње и/или изазваног страха код жртве што се одређује коришћењем стандарда разумне особе, и околност да радња извршења може бити усмерена како на жртву тако и на њој блиско лице или ствар. Укратко, прогањање се дефинише као комбинација претећег понашања, криминалне намере извршиоца и понављања радње извршења, при чему захтев за постојањем понављања радње или обрасца помаже при одређивању садржине прогањања.

Национални центар за жртве криминалитета, који се још од почетка 1990-их година интензивно бавио питањима прогањања, и у оквиру кога је 2000. године оформљен Центар за супротстављање прогањању, 2007. године је израдио нову верзију модела из 1993. године, са препоруком да она буде основа за измене закона против прогањања у САД.⁷ Предности одређења прогањања на начин на који то чини предлог новог модела закона против прогањања из 2007. године могу се најбоље уочити уколико се оно упореди са одређењем прогањања по моделу из 1993. године, који дефинише прогањање као начин понашања усмерен према специфичној особи који

---

⁷ National Centre for Victims of Crime, 2004.

укључује понављану визуелну или физичку блискост, комуникацију без пристанка, или претњу, вербалну, писану или у најави, или комбинацију све три, која би могла изазвати страх код разумне особе.

Наиме, новије одређење прогањања узима у обзир различите методе којима се особа може узнемиравати, а које нису ограничене само на материјалну (визуелну, физичку) претњу. Прогањање подразумева две или више радњи којима прогонитељ директно, индиректно или на неки трећи начин, путем неке акције, метода, уређаја или средства, прати, надзире, посматра, прети особи, комуницира са особом или долази у контакт са својином дотичне особе. Овакво одређење отвара могућности за препознавање нових метода као што су узнемиравања путем рачунара и других електронских уређаја, која не захтевају визуелну или физичку блискост. Такође, последице прогањања на жртву сада се дефинишу шире и обухватају не само страх за живот и тело, сопствени или блиске особе, већ и емоционалну патњу која може да обухвати много шире психичке последице на жртву.⁸

---

⁸ В. Николић-Ристановић, М. Ковачевић-Лепојевић, Прогањање: појам, карактеристике и друштвени одговори, *Темид* 1/2007, стр. 4-5.

2. ПОЈАВНИ ОБЛИЦИ КРИМИНАЛИТЕТА ПРОГАЊАЊА

Прогањање је сложена појава која се састоји из низа појавних облика, а саме радње које се предузимају при прогањању не морају саме по себи бити недозвољене. Међутим, уколико се оне изведу са одређеним циљем, онда представљају недозвољену радњу. Ове радње могу бити једноставне, као што је стајање испред куће жртве, али и веома опасне као што су упад у место становања или угрожавање сигурности. Стога је веома важно ближе испитати радње које чине различите појавне облике кривичног дела прогањања и објаснити специфичну везу која постоји између њих.

Стајање испред нечије куће, иницирање нежељеног разговора, слање писама, електронских порука, телефонски позиви, па све до слања поклона су радње које иначе не представљају негативно друштвено понашање, а могу бити схваћене као прогањање. Осим ових, безазленијих радњи, јављају се и друге радње, као што су: проваљивање у место становања, посао, иницирање личног контакта, физички напад и силовања.

Радње прогањања се могу систематизовати према врсти прогонитеља на: еротоманске радње, радње прогонитеља-обожаваоца и на радње прогонитеља-бивших партнера.⁹ Према тој класификацији, еротомански тип преферира слање писама, позивање телефоном и посета кућама жртве. Разлог томе може бити сама природа оваквог прогањања у чијем средишту јесте идеализација жртве. Уколико би дошло до контакта лицем у лице, тај вео мистерије који окружује славне личности би био откривен. Са друге стране, прогонитељи-обожаваоци упола мање користе позивање телефоном, али у истој мери користе слање писама. Најупечатљивија група су прогонитељи који су бивши партнери пасивног субјекта. Будући да су били у претходној вези са жртвом, нема тог страха од личног контакта те се лични контакт и највише примењује. Насиље је управо из овог разлога најприсутније у овој групи.

Може се извршити подела понашања на ненаметљива и екстремна, имајући у виду степен контакта са жртвом. Ненаметљива понашања су (не искључиво) она понашања код којих прогонитељ нема непосредан физички или визуелни контакт са жртвом, где је степен опасности по жртву и најмањи. То могу бити: стајање испред

---

⁹ M. Zona, K. Sharma, J. Lane, A comparative study of erotomanic and obsessional subjects in a forensic sample, *J Forensic Sci.* 38-4/1993, p. 899.

куће жртве, слање писама, исцртавање различитих порука на кући или стану где жртва живи, остављање поклона итд.

Наметљива понашања су (не искључиво) она понашања код којих долази до контакта са жртвом, било физички или визуелно, где жртва осећа већи степен нелагодности. То могу бити: праћење, телефонски позиви, иницирање личног контакта и сл.

Постоје такође и екстремна понашања код којих (опет не искључиво) долази до одступања од нормалне људске комуникације, односно код којих долази до остварења највеће нелагоде и страха код жртве. То могу бити: отмице, силовања, проваљивање у кућу, проваљивање у пословни простор, хаковање рачунара жртве, постављање камера за видео надзор који ће мотрити на жртву и сл.

Чл. 138а ст. 1 КЗ предвиђа основни облик кривичног дела прогањања. Основни облик овог дела постоји у случају када неко лице у току одређеног временског периода:¹⁰

- друго лице неовлашћено прати или предузима друге радње у циљу физичког приближавања том лицу противно његовој вољи;
- противно вољи другог лица настоји да са њим успостави контакт непосредно, преко трећег лица или путем средстава комуникације;
- злоупотребљава податке о личности другог лица или њему блиског лица ради нуђења робе или услуга;
- прети нападом на живот, тело или слободу другог лица или њему блиског лица;
- предузима друге сличне радње на начин који може осетно да угрози лични живот лица према коме се радње предузимају.

Тежи облици постоје уколико је:

- делом из основног облика изазвана опасност по живот, здравље или тело лица према коме је дело извршено или њему блиског лица;

---

¹⁰ Чл. 113а Кривичног законика Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024, (у даљем делу рада КЗ РС)

- услед дела из основног облика наступила смрт другог лица или њему блиског лица.

2.1. Неовлашћено праћење или предузимање других радњи у циљу физичког приближавања одређеном лицу противно његовој вољи

Први појавни облик кривичног дела прогањања се састоји у неовлашћеном праћењу или предузимању других радњи у циљу физичког приближавања одређеном лицу противно његовој вољи. Док појам праћења подразумева одржавање такве удаљености која пратиоцу омогућава контролу кретања ухођеног, било да се то чини потајно или на смишљено отворени начин, друге могуће радње једнако имплицирају извесну просторну блискост. Типично се ту ради о бившим супружницима или партнерима који се не могу помирити са раскидом, и где се други прогони било да би му се светило, било да би се „приморао” на оживљавање везе.¹¹

Није неопходно да приближавање прерасте и у непосредни физички контакт, нити мора доћи до комуникације. Може бити спорно да ли услов да се дело врши противно вољи оштећеног имплицира да праћење подразумева искључиво визуелни контакт, тим пре што задирање у лични живот, рекло би се, претпоставља да жртва у неком моменту схвати да је неко уходи.

На то, како се чини, упућује и захтев да се радња чини противно вољи другога. Таква формулација или имплицира да је свако праћење другог лица по природи ствари противно његовој вољи, независно од тога да ли је од њега опажено, или да нужно постоји таква представа. Неовлашћено праћење, несумњиво се може вршити прикривено и потајно, без знања жртве. Тај моменат ће нпр. редовно бити остварен у случају неких грубљих новинарских (папарацо) подухвата.

Када је пак у питању друга радња која се реализује да би се учинилац физички приближио жртви, питање остаје отворено.¹² Услов да се дело чини противно њеној вољи ипак имплицира да је она бар некада испољила своју несагласност са покушајима физичког приближавања или друге комуникације. То значи да у конкретном случају

---

¹¹ W. Mitsch, Der neue Stalking-Tatbestand im Strafgesetzbuch, *Neue Juristische Wochenschrift* 18/2007, p. 1238.

¹² Чл. 138а КЗ РС

жртва такође не мора имати сазнање да је праћена, али да је приликом неке претходне радње она недвосмислено изразила своју вољу у том правцу.

Нејасно је, на другој страни, да ли се може макар приближно означити неки оквир удаљености који би остварио забрањено понашање. Према неким гледиштима, за физичко приближавање жртви не би нпр. било довољно да се учинилац преселио у исти град у којем жртва живи. Неки теоретичари предлажу да би физичко приближавање подразумевало ону удаљеност која омогућава међуљудски контакт погледом или дозивањем. У сваком случају, физичко приближавање или праћење нечињењем није могуће.

У већини упоредних кривичноправних одредаба се изричито искључује противправност прогањања ако је нека од прописаних радњи учињена на темељу каквог правног овлашћења. Ту се рецимо мисли на лица која су праћена по основу сумње да су уплетена у неке криминалне активности, али то могу бити и друге радње, као нпр. упорно телефонско позивање дужника у циљу наплате потраживања. Заправо, захтев да физичко приближавање буде неовлашћено треба посматрати у контексту свих замисливих, на праву заснованих допуштења, које одређеном лицу омогућавају контакт са правним субјектима. Тако се нпр. не може сматрати прогањањем контактирање бившег партнера, како би се учинио договор око виђања заједничког детета. Не треба међутим изгубити из вида да невредност прогањања заснива кумулирање више одвојених аката, тако да и начелно овлашћени поступци могу у неком тренутку прећи праг кажњивог.¹³

Услов да се дело врши противно вољи оштећеног подразумева да евентуална његова сагласност по правилу искључује остварење законског бића дела. Како појединачни акти могу представљати и споља посматрано социјално-адекватне радње, нужно је да већ на плану кривичноправне забране и бића дела буде јасно наглашено да кажњивост заснивају само понашања која су противна вољи оштећеног.

Смислено је то што је законодавац прописао да друга радња мора бити учињена у циљу физичког приближавања, јер се тиме елиминишу случајна ситуациона затицања различитих лица на истом месту. Тај захтев имплицира неопходност учиниочевог умишљаја. Иако се ради о сужавању криминалне зоне, такав приступ је

---

¹³ И. Вуковић, Прогањање као кривично дело, *Казнена реакција у Србији 8/2018*, стр. 182.

овде неопходан. Није нужно да спорна радња буде предузета искључиво у циљу приближавања; могуће је да учинилац има и неке друге разлоге.

Тако је ирелевантно да ли учинилац посећује концерт на којем се налази и жртва зато што воли музику, или што прогањање у самопослузи може да оправда и тиме што је купио кесицу бомбона, ако се из околности може закључити да је то учињено у циљу приближавања жртви. У упоредној пракси се међутим као проблем издвајају ситуације у којима учинилац и жртва имају свакодневне сусрете, условљене чињеницом да живе у истом домаћинству, или да су нпр. комшије, где се извештан међусобни контакт тешко може избећи.

Начелно, формулација да се у односу на другога врше радње „у циљу физичког приближавања том лицу” редовно ће искључити могућност остварења ако и учинилац и жртва живе заједно, или уколико злостављање укућана има трајнији карактер. Ту ће у обзир по правилу доћи остварење насиља у породици, угрожавањем спокојства односно душевног стања члана породице.¹⁴

2.2. Настојање противно вољи другог лица да се са њим успостави контакт непосредно, преко трећег лица или путем средстава комуникације

Следећи појавни облик кривичног дела прогањање, који се у пракси најчешће и среће, подразумева да се противно вољи оштећеног са њим настоји успоставити контакт, непосредно, преко трећег лица или путем средстава комуникације.¹⁵ У питању је формулација која кажњивим чини покушај успостављања неког вида општења (вербалног, симболима или показивањем визуелних садржаја) са жртвом. Настојање не мора бити успело; довољно је да се ради о серији предузетих неуспелих покушаја комуникације.

Законодавац не ограничава средства комуницирања (писма, СМС поруке, електронска пошта, видео поруке, итд.), нити начине узнемиравања по овом основу (спуштање слушалице, бесомучно „спемованье” електронске поште итд.), што је, имајући у виду све разноврсније видове телекомуникација и инвентивност учинилаца,

---

¹⁴ Чл. 194 КЗ РС

¹⁵ Чл. 138а КЗ РС

сасвим на месту. Ипак, у пракси се најчешће ради о телефонском или сајбер узнемиравању. Ту не спада слање поклона, нпр. цвећа, осим уколико пошилику није пратила и каква писмена порука, али би се сличне радње могле подвести под генералну клаузулу из тач. 5.

Захтев да се и овде дело врши противно вољи пасивног субјекта подразумева да овај има представу да други жели да с њим успостави контакт. Неки аутори сматрају да је таква претпоставка телеолошки неопходна, јер би се у супротном тешко могао извести закључак да понашање има досађујући и узнемиравајући карактер. Таква примедба је сасвим умесна, али то не значи да жртва мора имати представу ко је особа која је на такав начин прогони.¹⁶

Није неопходно да жртва (нпр. преко рукописа) зна ко је пошилалац, или чији глас јој преко телефона упућује претње. Штавише, управо анонимност, коју омогућавају савремена средства комуникације, учиниоцу ствара лажну сигурност, додатно га охрабрујући да понавља радње узнемиравања. Било би утолико криминално-политичко противречно тражити сазнање о идентитету учиниоца.

Може бити спорно да ли овај облик остварују у пракси честа телефонска узнемиравања других лица, где се у суштини и не жели успоставити комуникација са жртвом, али где се преко учесталог позивања хоће остварити неки други циљ, најчешће праћење места боравка жртве или настојање да јој се проузрокује непријатност. Ту умишљај учиниоца најчешће и не обухвата успостављање комуникације; чим се чује глас са друге стране жице - слушалица се спушта. Настојање да се успостави контакт стога не треба разумети искључиво у контексту жеље учиниоца да са жртвом усмено или писмено комуницира. Контакт је већ успостављен, а сфера жртве дотакнута, не само када се слушалица подигне, већ и када телефон претходно зазвони.¹⁷

---

¹⁶ F. Neubacher, G. Seher, Das Gesetz zur Strafbarkeit beharrlicher Nachstellungen (§ 238 StGB), *Juristenzeitung* 21/2007, p. 1032.

¹⁷ И. Вуковић, Прогањање као кривично дело, *Казнена реакција у Србији 8/2018*, стр. 183-184.

2.3. Злоупотребљавање података о личности другог лица или њему блиског лица ради наручивања робе или услуга

Деликт се може остварити и злоупотребом података о личности неког или њему блиског лица ради нуђења робе или услуга,¹⁸ премда овај вид прогањања има занемарљив практични значај. Податке о личности чине нарочито њено име и презиме, кућна или адреса електронске поште, телефонски број. Страни аутори ту сврставају и податке о интересовањима жртве или њеним активностима.

Иако је и овде комуникација у неку руку нежељена, ова радња не спада у типичне форме прогањања које се срећу у упоредном законодавству. У упоредном законодавству се сличним актима желе обухватити наруџбине робе (нпр. подношење лажних наруџбеница на терет жртве) или услуга (нпр. давање лажног огласа сексуалне природе уз остављање телефонског броја жртве), независно од тога да ли се то чини у њено име или за њен рачун, са или без одговарајуће накнаде. Такве радње више се везују за набавке мање вредности (углавном хране), будући да наручивање вредније робе или услуга редовно прати одговарајућа провера идентитета наручиоца од стране продавца или пружаоца услуге.¹⁹

Међутим, преко амандмана је из нејасних разлога радња промењена уместо наручивања у „нуђење”, па се стиче утисак да се тиме хтело обухватити наметљиво рекламирање производа, убацивањем реклама у поштанске сандучиће. Нејасно је да ли би се ту могло подвести наметљиво слање нежељених предмета жртви у виду поклона. Имајући у виду да радња овде представља „злоупотребу” података о личности, не чини нам се да би именовање поклонопримца могло да се сматра злоупотребом. У том случају, могуће је евентуално закључити прогањање на темељу генералне клаузуле.²⁰

---

¹⁸ Чл. 138а КЗ РС

¹⁹ И. Вуковић, Прогањање као кривично дело, *Казнена реакција у Србији 8/2018*, стр. 184.

²⁰ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2018, стр. 500.

2.4. Претња нападом на живот, тело или слободу другог лица или њему блиског лица

Најнеспорнији појавни облик кривичног дела прогањање подразумева претњу нападом на живот, тело или слободу другог лица или њему блиског лица, бар у смислу њене конкретности и одређености.²¹ Реч је о формулацији која се среће и код кривичног дела угрожавања сигурности, с тим што је тамошњи опсег претње овде допуњен нападом на слободу.²² У литератури се слични акти тумаче као теже форме прогањања у односу на неке уобичајене акте психолошког терора (слање нежељених порука, праћење и посматрање, агресивно слање поклона итд.). То међутим није било довољно да би претња засновала квалификовани облик неправда, већ је реч о једној од радњи основног облика. У сваком случају, и овде је неопходно да се претње врше континуирано, што у случају једнократног поступања кривичноправну заштиту упућује на чл. 138 КЗ.

Претња није идентична као код кривичног дела угрожавања сигурности, пошто се овде, поред живота и тела, може односити и на слободу. Реч је о важној разлици, јер ограничавање слободе представља централну карактеристику прогањања.²³

То је условило да и нека кривична законодавства претњу преобликују према овом захтеву. Тако Кривични законик америчке државе Флориде релевантном код прогањања сматра претњу учињену с намером да код жртве проузрокује да разумно страхује за своју безбедност. Тешко је међутим утврдити шта претња нападом на слободу заиста подразумева. Ту се вероватно мислило на слободу кретања, али је коришћени појам сувише неодређен.²⁴

---

²¹ Чл. 138а КЗ РС

²² Чл. 138 КЗ РС

²³ Чл. 138а КЗ РС

²⁴ И. Вуковић, Прогањање као кривично дело, *Казнена реакција у Србији 8/2018*, стр. 185.

2.5. Предузимање других сличних радњи на начин који може осетно да угрози лични живот лица према коме се радње предузимају

Генерална клаузула из чл. 138, ст. 1, тач. 5 КЗ подразумева предузимање других сличних радњи, на начин који може осетно да угрози лични живот лица према коме је дело извршено или њему блиског лица. Уношење сличне допуне могућих радњи у литератури се сматра донекле изнуђеним, будући да се у пракси изнова срећу нове форме прогањања и комуникације, али проблем може представљати формални изостанак последице. Ту се може радити о различитим актима, од којих многи остварују обележја других кривичних дела, као нпр. неовлашћено фотографисање, прислушкивање или тонско снимање, или објављивање или приказивање туђих снимака, лажно пријављивање за наводно учињено кривично дело, изношење личних или породичних прилика итд.

У нашем праву није прописано да услед континуираног вршења радњи прогањања мора наступити конкретна последица, у смислу утврдивог задирања у приватну сферу појединца, већ је довољно да почињени акти буду подобни да осетно задрју у лични живот жртве.²⁵ Иако је према предлогу Владе захтевано наступање последице, у усвојеном облику обележје последице је изостало. То је врло важна околност, будући да последично обликовано прогањање отежава доказивање сличног исхода.

Треба притом имати у виду да лични живот, независно од тога да ли се утврђује његово повређивање или (апстрактно) угрожавање, подразумева целину објективно испољених навика и обичаја, путем којих појединац уређује своје свакодневне активности. Утолико код овог обележја није од непосредног значаја у којој мери су конкретне радње прогањања телесно или психички наудиле пасивном субјекту.

Иако ће по правилу до тога и доћи, није неопходно је да је услед терора којем је жртва изложена на плану начина уређења живота дошло до неких (значајних) промена, условљених актима прогањања. Како је због изостанка наступања конкретне последице таква промена за остварење описа излишна, модификације на плану уређења животних активности имаће значај превасходно на плану одмеравања казне.

---

²⁵ Чл. 138а КЗ РС

Осетност атака на лични живот оштећеног није једноставно прецизније одредити, нарочито имајући у виду излишност наступања последице. Није исто да ли извесне радње могу осетно да задиру у начин вођења живота, или се то одиста догодило. Стога поједини аутори оштро нападају уобличавање прогањања као деликта угрожавања. Ширење криминалне зоне која проширује домашај заштите нужно води и ширењу круга наводних учинилаца. То је мач са две оштрице, будући да није случајно то што су деликти угрожавања до сада само изузетно били обликовани у материји кривичноправне заштите живота и тела.²⁶

Треба приметити битну разлику између обликовања деликта као последичног, или као делатносног. Док у првом случају у односу на куражније особе, које није лако психички уздрмати, последица не би ни била остварена, померање тежишта на испитивање подобности скупа аката да озбиљније задру у њихов лични живот нужно објективизира критеријум. Стога је прихватљиво критеријум посматрати објективно-субјективно.

Објективна компонента прогањања, подобност укупно испољеног понашања да осетно задре у лични живот, утврђивала би се *ex ante*, из перспективе просечног човека изложеног истим узнемиравањима, док би, с друге стране, реакција жртве представљала снажну индицију да су учињени акти и објективно подобни да осетно задру у лични живот.

Не би се притом могло догодити да нека од прописаних радњи, која потакне жртву на неку драстичну промену у начину уређења животних активности, буде вреднована као прогањање, ако није испуњена претходна претпоставка да учињена радња није таква да објективно посматрано може осетно да задиру у лични живот. Ту би се фактичке последице имале сматрати резултатом преосетљивости жртве, па опис не би био остварен.

Ипак, извесно је да би свака промена у начину вођења живота битно усмеравала закључак ка постојању објективне подобности аката. Обрнуто, у случају ванредне неосетљивости оштећеног дело би постојало независно од тога што предузете радње нису условиле неку промену у његовом животном распореду активности. Исто

---

²⁶ K. Kühl, *Stalking als Eignungsdelikt*, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 7/2016, p. 450.

важи и у случају да су такве промене (промена посла, пресељење, пребацивање детета у неки други вртић, итд.) изостале услед финансијских или других фактичких разлога.²⁷

2.6. Изазивање опасности по живот, здравље или тело лица према коме је дело извршено или њему блиског лица (први тежи облик)

Први тежи појавни облик дела подразумева изазивање опасности за живот, здравље или тело лица према којем је дело извршено, или њему блиског лица. Ту се мисли на могуће наступање опасних ситуација, условљених неким од доступних аката прогањања, нпр. налетање возилом на жртву, али укључујући ту и конкретно опасне ситуације настале њеним паничним реаговањем.²⁸

Претпоставка и овог и других тежих облика јесте остварење обележја основног облика. У случају да је до изазивања конкретне опасности дошло на основу једнократног угрожавања, подвођење понашања под овај тежи облик не би било могуће.²⁹

2.7. Наступање смрти другог лица или њему блиског лица (други тежи облик)

Најтежи појавни облик представља типично кривично дело квалификовано тежом последицом смрти прогоњеног, или њему блиског лица.³⁰ Споран је домашај тог тежег облика, имајући у виду да основне радње по правилу не подразумевају силу или друге акте који би типично могли водити смрти оштећеног. Ту се очигледно мислило на последице настале покушајем жртве да умакне актима прогона, као нпр. у случају да жртва прогањања у настојању да утекне прогонитељу подлети под возило.

Начелно, тако наступила смрт се учиниоцу може фактички и нормативно урачунати, ако представља резултат бекства од противправног напада (као у познатом

---

²⁷ И. Вуковић, Прогањање као кривично дело, *Казнена реакција у Србији 8/2018*, стр. 185-187.

²⁸ И. Вуковић, Прогањање као кривично дело, *Казнена реакција у Србији 8/2018*, стр. 187.

²⁹ Чл. 138а КЗ РС

³⁰ Чл. 138а КЗ РС

примеру удеса принцезе Дајане),³¹ или пак услед психо-соматског стреса који доводи до срчаног удара. Поред последице смрти, могуће је и наступање тешке телесне повреде, иако законодавац такву последицу није предвидео као квалификовани облик.

Имајући у виду да у том случају учинилац тим пре (ако му се може урачунати смрт, онда му се тим пре може приписати телесно повређивање оштећеног) треба да понесе одговорност и за тешку телесну повреду, могућ је стицај основног облика прогањања са тим кривичним делом.

Остаје отворено да ли би се под најтежи облик могло подвести и самоубиство жртве, узроковано актима прогањања. Начелно, у нашој доктрини се под слично дефинисану последицу, нпр. код кривичног дела силовања, типично подводе и акти самоубиства, што не делује недоследно, имајући у виду да из угла радње учиниоца суицид такође представља смрт „другог” лица. Већи проблем представља то како квалификовати евентуални покушај самоубиства. Нека законодавства (као нпр. аустријско, чл. 107а, ст. 3 КЗ) су утолико као посебан тежи облик инкриминисала поред почињеног самоубиства и његов покушај.

Последњих година се у упоредном законодавству уочава и тренд увођења облика квалификованих личним својством жртве. Појачана заштита се у том смислу нарочито пружа актуелним и/или бившим партнерима, бременитим женама, малолетним и неурачунљивим лицима, или особама са хендикепом. Како се примећује, док поједини законодавци нагласак стављају на заштиту партнера и чланова породице, другима се чини да претеже неопходност појачане заштите других осетљивих категорија лица (малолетних, неурачунљивих, лица са недостацима).

Предлози увођења сличних тежих облика срећу се и у домаћој литератури. Не чини нам се, међутим, да би то било оправдано, имајући у виду чињеницу да прогањање између партнера у пракси претеже, па би то кажњивост нужно померило према тежим облицима.³²

---

³¹ И. Вуковић, *Узрочност и објективно урачунавање у кривичном праву*, Правни факултет, Београд, 2018, стр. 379.

³² И. Вуковић, *Прогањање као кривично дело, Казнена реакција у Србији 8/2018*, стр. 187-188.

3. ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ САЈБЕР ПРОГАЊАЊА

Интернет тржиште задовољава потребе различитих корисника. Једни од најпосећенијих управо су сајтови друштвених мрежа: Фејсбук, Твитер, Инстаграм и др. Према актуелним подацима Фејсбук има око 2.320 милиона регистрованих корисника, Твитер 330 милиона, Инстаграм 1.000 милиона, док друштвена мрежа заступљена на кинеском тржишту Кју Зоун (Qzone) бележи око 807 милиона корисника.

На друштвеним мрежама може доћи до контакта у виду размењивања порука, коментара и садржаја (видео, аудио, фајлови, документи и др.) како између људи који се познају тако и између незналица. Ови садржаји се износе у позитивном и негативном контексту. Том приликом долази и до различитих облика виктимизације попут увреда, претњи, узнемиравања и искоришћавања. Оваква понашања могу представљати и кажњива дела, прекршај или кривично дело.

У Кривичном закону Републике Србије од 2016. инкриминисано је кривично дело прогањање, у чл. 138а, а као средство извршења радњи овог кривичног дела могу се појавити електронски уређаји, док се сама радња извршења предузима на интернету.³³

Нарочито рањиве категорије у оваквим делинквентним понашањима су млади. Њима су интернет и друштвене мреже лако доступни, располажу информатичким знањем, а склони су излагању ризичним понашањима.³⁴ Међутим, насиље на интернету није индивидуални проблем. Видно је зависно од социјалних констелација јер укључује извршиоце и жртве који испољавају део шире социјалне структуре и окружења. Овај социокултурни карактер је нарочито релевантан за дискусију о узнемиравању деце и младих на интернету.³⁵

---

³³ Д. Станковић, Сајбер насиље на друштвеним мрежама међу младима у Републици Србији, *Ревизија за криминологију и кривично право 19-2/2019*, стр. 10.

³⁴ Д. Попадић, Д. Кузмановић, *Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији*, Филозофски факултет, Београд, 2013, стр. 10.

³⁵ R. Festl, T. Quandt, Social Relations and Cyberbullying: The Influence of Individual and Structural Attributes on Victimization and Perpetration via the Internet, *Human Communication Research 39-1/2013*, p. 102.

3.1. Појам сајбер простора

Сајбер (cyber) простор, је „врста заједнице“ сачињена од мреже рачунара у којој се елементи класичног друштва налазе у облику бита и бајтова односно простор који креирају рачунарске мреже. Сајбер простор, дакле, представља нематеријални, неограничени интерактивни простор креиран од рачунарских мрежа. Сајбер простор је вештачка творевина настала као резултат друштвених потреба и технолошких иновација. Пружа огромне могућности и у информационом друштву представља доминантни медиј комуникације. То је простор различитих садржаја који је постао интегрални дио живота појединаца, пословања и функционисања држава.

Посебан сегмент сајбер простора јесте друштвена мрежа, као врста интернетске услуге, који се најчешће јавља у облику платформе, прозора или веб странице. То је интернетски простор, који служи за међусобно повезивање корисника. Данас постоје стотине оваквих сервиса, а међу најпознатијима су: Инстаграм, Тик Ток, Фејсбук, Јутјуб, Твитер и др. Друштвене мреже су данас доминантан простор у коме се остварује електронска комуникација између различитих корисника са међусобно блиских или удаљених простора. Интернетски простор је човечанству донео велики напредак, унапредио развој науке, олакшао пословање, комуникацију и размену података. Осим напретка он је донео и нове видове веома опасног и тешко разумљивог криминала, који се, поред осталог, настоји спречити и кривичним законодавством.

Схватајући значај интернет криминала међународне организације су почеле да разматрају могућност његовог спречавања на глобалном нивоу. У том смислу донето је низ универзалних и регионалних докумената који настоје да створе подлогу за јединствено деловање у спречавању дела која нарушавају сигурност компјутерских система и интернета. Један од најзначајнијих је Конвенција о кибернетичком криминалу.³⁶

---

³⁶ В. Икановић, Кривично дјело прогањање у физичком и сајбер простору, *Годишњак Факултета правних наука 12/2022*, стр. 85.

3.2. Појам сајбер прогањања

У научној, стручној и општој јавности још увек се воде полемике око места сајбер прогањања у односу на конвенционално прогањање уз присутан скептицизам у вези проучавања сајбер прогањања као специфичне појаве. На почетку бављења прогањањем као самосталном појавом сматрало се да се оно искључиво може везивати за физички приступ жртви, па је у том смеру ишло и одређење појма. Под утицајем развоја рачунара, рачунарских мрежа и интернета, долази до промена и у начину вршења прогањања. Развојем информационо-комуникационих технологија омогућено је узнемиравање жртве у сајбер простору, уз примену рачунара и других електронских уређаја, која не захтевају физичку блискост жртве и учиниоца.³⁷

Није спорно да се изнетим дефиницијама прогањања може обухватити и прогањање путем савремених информационо-комуникационих технологија, односно прогањање унутар сајбер простора. Иначе, све је актуелнија управо злоупотреба интернета ради прогањања, тако да се он у том смислу може користити на два основна начина: 1) за прикупљање информација о жртви које потом могу бити злоупотребљене при прогањању; и 2) за непосредно или посредно комуницирање са жртвом и слање порука које садрже имплицитне или експлицитне претње којима се жртве застрашују. Такође треба нагласити да откривање прогонитеља може да буде отежано уколико се поруке шаљу са различитих локација или уколико је прогонитељ довољно технички поткован да прикрије своје трагове.³⁸

Након 1993. године, под утицајем коршћења интернета и сличних технологија, дошло је до промена у начину вршења прогањања. Наиме, развојем информационо-комуникационих технологија омогућено је праћење жртве у неконвенционалном простору, односно сајбер простору, посредством рачунара и интернета, који због своје отворености и нерегулисаности омогућава велики проток информација и подлеже злоупотреби од стране прогонитеља. У том смислу говори се о сајбер прогањању које

---

³⁷ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 91.

³⁸ М. Ковачевић, Прогањање и средства реаговања, *Цивитас* 4-07/2014, стр. 37.

представља континуирану употребу интернета, имејла или других видова електронске комуникације ради узнемиравања специфичног појединца или групе појединаца.³⁹

Коришћење технологије за континуирано узнемиравање као што је праћење онлајн активности особе, слање порука или позивање, непрестано слање захтева за пријатељство са различитих профила, понекад праћено уценом сматра се сајбер прогањањем. Ове континуиране активности узрокују осећај узнемирености и страха, чине да се особа боји за сопствену или сигурност особа из свог окружења.

Нежељени позиви и поруке су облик узнемиравања које се врши уз помоћ савремених технологија и спада у шири оквир дигиталног или онлајн насиља усмерен, пре свега, ка женама и девојкама. Ове појаве нарушавају лични простор жене и осећај дигиталне приватности. Упорно и нежељено контактирање се дешава кроз понављајуће поруке или позиве, чак и након што је жена изразила незаинтересованост или замолила да престану.⁴⁰

Сајбер прогањање односи се на коришћење електронске комуникације у циљу прогањања друге особе у току дужег временског периода, које се реализује кроз позивање и слање порука. Прогањање не мора нужно да садржи директне претње, већ га карактерише осећај стреса и беспомоћности жртве, те су жртве уобичајено уплашене и страхују за своју сигурност. Иако је повезан са злостављањем, овај тип дигиталног насиља је интензивнији и укључује много више застрашивања и претњи него што је то случај код злостављања.⁴¹

Сајбер прогањање представља облик насиља који обухвата слање порука (СМС, имејл, инстант поруке), позивање, слање гласовних порука које имају увредљив или претећи садржај, у циљу застрашивања и уцењивања. Сајбер прогањање може да укључује различите облике узнемиравајућег понашања која жена трпи: лажне оптужбе, претње, крађу идентитета, оштећење података или опреме, и друге облике поновљених увредљивих понашања. Важно је нагласити да сајбер прогањање не мора да укључује

---

³⁹ R. D' Ovidio, J. Doyle, A study on cyberstalking: Understanding investigative hurdles, *FBI L. Enforcement Bull.* 72/2003, p. 10.

⁴⁰ А. Миливојевић, *Родно засновано дигитално насиље у Србији*, Share фондација, Београд, 2024, стр. 4.

⁴¹ М. Јовановић, *Водич о дигиталном насиљу: како препознати, спречити и одговорити на дигитално насиље*, Комитет правника за људска права – „Yusom“, Београд, 2024, стр. 13.

директне претње, већ се односи и на оне активности које изазивају осећај беспомоћности и континуираног стреса.⁴²

Сајбер прогањање односи се на коришћење електронске комуникације у циљу прогањања друге особе и изазивање страха код ње кроз репетитивну узнемиравајућу и претећу електронску комуникацију. Насилник најчешће упућује жртви приватне и непријатне поруке, застрашује жртву, прети повређивањем итд., при чему је комуникација ексцесивна и интрузивна. Имајући у виду карактеристике ове комуникације, често постоји опасност да се виртуелно ухођење пренесе у офлајн окружење, па тако насилници могу да се и физички приближе жртви, нпр. да остављају жртви поклоне испред дома, да недозвољено улазе на посед жртве због чега су жртве уплашене за своју безбедност. Овај вид дигиталног насиља је далеко интрузивнији и укључује много више застрашивања и претњи него остали видови насиља. Иако се дигитално ухођење може одвијати и тако да жртва није свесна да је објекат ухођења (нпр. да се снима и на други начин шпијунира и проверава без директног контакта), обично онај ко уходи заправо жели жртви да стави до знања ко је, тј. не жели да остане анониман или непримећен.⁴³

Поједини аутори сајбер прогањање сматрају видом конвенционалног прогањања, узнемиравања у неконвенционалном, сајбер простору које се врши посредством информационо-комуникационих технологија, с тим што се оваквим тумачењем информационо-комуникационе технологије неправедно поистовећују само са употребом рачунара и интернета.

Са друге стране, постоје ставови да сајбер прогањање треба посматрати као специфичан проблем, који не мора бити ужи од појма прогањања. Основни разлози за овако тумачење сајбер прогањања су: оно не искључује и друге поступке узнемиравања које подразумевају физичку блискост (праћење, сачекивање испред куће/посла); није ограничено само на употребу рачунара и интернета, већ и комуникацију телефонским уређајима, електронски надзор и друге технологије за праћење и надгледање; присутна је континуираност у поступцима узнемиравања и изазивање страха код жртве.

---

⁴² В. Spitzberg, G. Hoobler, Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism, *New media & society* 4-1/2002, p. 72.

⁴³ Б. Динић, *Дигитално насиље*, Филозофски факултет, Нови Сад, 2022, стр. 52.

Једна од најшире прихваћених дефиниција сајбер прогањања гласи да је сајбер прогањање скуп поступака којима појединац, група или организација користећи информационо-комуникационе технологије узнемирава једну особу или више појединаца. Таква понашања могу да укључе претње и лажне оптужбе, крађу идентитета, крађу података, уништавање података или опреме, електронско праћење и надгледање, намамљивање малолетника у сврхе сексуалне експлоатације и друго. Као узнемиравајући дефинисани су они поступци који би и код друге особе у сличној ситуацији изазвали разуман страх.⁴⁴

3.3. Облици сајбер прогањања

Прогањање претпоставља да је између злостављача и жртве дошло до најмање два контакта. Механизми прогањања путем интернета могу да се класификују у две категорије:⁴⁵

- У потпуности преко интернета – Прогањање које се дешава само коришћењем интернета и друштвених мрежа, нема личних контаката осим оних који се односе на виртуелни свет, може да се врши слањем електронских порука, комуникацијом у причаоницама и преко блогова, друштвених мрежа или интернет страница.
- Мешовити тип прогањања – прогањање почиње најпре преко интернета и као такво траје неколико недеља, након чега почиње да се дешава и у „реалном“ свету (нпр. прогонитељ покушава да оствари лични контакт са жртвом), контакт може да се одржава и електронски, коришћењем интернета али је могуће и обрнуто: да прогонитељ жртву из „реалног“ окружења почне да прати по виртуелној стварности.

Интернет прогањања могу да се манифестују кроз следећа понашања: сакупљање података о жртви преко интернета с циљем злостављања, застрашивања или уцењивања; слање или објављивање нетачних навода о жртви; преузимање нечијег

---

⁴⁴ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 91-92.

⁴⁵ В. Вилић, Прогањање путем интернета – ко су извршиоци и жртве?, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву* 3-2/2012, стр. 128.

идентитета у виртуелном окружењу, објављивање изузетно личних информација о жртви, слање рачунарских вируса и злонамерних програма жртви. Најчешћи појавни облици интернет прогањања су:⁴⁶

- Комуникација са жртвом – слање нежељених електронских порука путем електронске поште, причаоница, форума па чак и мобилних телефона представља окосницу интернет прогањања и његов најчешћи вид. Прогонитељ остаје анониман јер може да користи анонимне интернет адресе и адресе електронске поште, а лакоћа и брзина интернет комуникације омогућује прогонитељу да жртву засипа нежељеним порукама.
- Објављивање/чињење доступним личних података о жртви – велики број информација се свакодневно добровољно пласира на интернет преко различитих друштвених мрежа. Лакоћа којом је могуће објављивати личне податке о себи на интернету је плодно тло за активности прогонитеља којима је циљ да понизе или застраше своје жртве.
- Напад на компјутер жртве – могуће је да прогонитељ који је технички образован путем злонамерног програма добије приступ рачунару жртве с циљем уништавања података, застрашивања или шпијунирања активности и кретања жртве. На овај начин, прогонитељ са сигурне удаљености може да контролише приступ информацијама, активностима, да брише и мења податке које жртва има у рачунару.
- Сталан надзор над активностима жртве/стављање жртве под присмотру – Надзор над жртвом је незаобилазан вид прогањања који је постао све заступљенији бројним техничким достигнућима. Сврха надзора може да буде двојака. Прво, надзор може да се спроводи с циљем прикупљања личних података о жртви, о људима са којима контактира, о свакодневном кретању. Друго, сврха надзора може да буде и буквално праћење кретања жртве, директним праћењем или праћењем и снимањем различитим дигиталним уређајима.

---

⁴⁶ В. Вилић, Прогањање путем интернета – ко су извршиоци и жртве?, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву 3-2/2012*, стр. 128-129.

- Физички сусрет са жртвом – неки прогонитељи који не познају лично жртву, већ са њом комуницирају само путем интернета, могу да одлуче да организују сусрет са жртвом или да је без њеног знања прате приликом обављања дневних активности. Овакво понашање се често манифестује као педофилија.
- Физички напад на жртву – овакви случајеви су ретки, али је могуће да прогонитељ и физички нападне жртву.

Илустрација 1. Облици сајбер прогањања⁴⁷

3.4. Типологија сајбер прогонитеља

Имајући у виду везу између жртве и учинилаца могу се разликовати четири типа сајбер прогонитеља и то су: осветнички тип, стрпљив, романтични и сајбер прогонитељ који делује у групи.

Осветнички тип најчешће застрашује жртву, при чему се прогањање одвија и ван виртуелне стварности. Трећина прогонитеља из ове групе има криминални досије, док је за друге две трећине утврђено да су били у позицији злостављача и раније. Од ове врсте прогонитеља жртве често добијају бизарне и неповезане поруке, претеће

⁴⁷ <https://www.sketchbubble.com/en/presentation-cyberstalking.html>, Приступљено: 01.02.2026. у 11:00

мултимедијалне поруке (слика, звук) као нпр. фотографије лешева, мртвачке главе и слично.

Романтичан тип се бори за осећања и наклоност своје жртве. Од поступака за прогањање користе се имејлови, сајтови за упознавање и др. Сајбер прогонитељи романтичног типа имају увид у детаље из жртвиног живота. У оквиру овог типа разликујемо два подтипа. То могу бити бивши партнери, бивши пријатељи жртве и особе које су жртви непознате, а које желе да остваре интимну везу са њом. Поступци прогањања од стране бивших партнера крећу се од једноставних порука које имају за циљ обнову везе до сурових претњи. Код оних који су тежили започињању романтичне везе са жртвом претња је постајала учесталија након што су схватили да су одбијени.⁴⁸

Стрпљив тип је тип прогонитеља усмерен ка константном досађивању и иритирању жртава. Овај тип не жели да оствари емотивну везу са жртвом али жели дубоко да је узнемири. Стрпљив прогонитељ најучесталије упућује претње жртви. Ретко када има криминални досије и историју ранијег злостављања. Овај тип није индикативан за психијатријску дијагнозу.

За сајбер прогонитеља који делује у групи су карактеристични поступци прогањања: претње (мултимедијалне и друге поруке), претње идентитету жртве. За овај тип није карактеристично да онлајн узнемиравање буде праћено прогањањем изван виртуелног света. У оквиру овог типа треба разликовати учиниоце корпорацијског прогањања, при чему институција преузима одговорност за прогањање.⁴⁹

3.5. Превенција сајбер прогањања

Мере за заштиту од сајбер прогањања могу се поделити на опште које имају превентиван карактер и специјалне које треба да заштите појединца од даљег прогањања. Потенцијалним жртвама сајбер прогањања препоручује се употреба друге имејл адресе (ограничено комуницирање путем личног имејл (само породица и

---

⁴⁸ Т. Вујовић, Зависност од Интернета и интерперсонално насиље у сајбер простору, *Социолошка луча* 6-1/2012, стр. 47.

⁴⁹ Т. Вујовић, Зависност од Интернета и интерперсонално насиље у сајбер простору, *Социолошка луча* 6-1/2012, стр. 48.

пријатељи), избор корисничног имена које је неутрално, често мењање лозинке и опрезност приликом упознавања „он лајн пријатеља“.

Специјалне мере су усмерене на особе које су већ постале жртве прогањања. Када је идентитет прогонитеља доступан жртви, потребно је ставити до знања да је свака даља комуникација непожељна. Жртва може пријавити узнемиравање интернет провајдеру учиниоца и полицији.

Посебну пажњу треба посветити заштити приликом коришћења сајтова за умрежавање као што су: Инстаграм, Фејсбук, Тик Ток, Линкедин и др. Корисници ових сајтова остављају поверљиве податке на мрежи и тако се излажу ризику од прогањања. Према истраживању компаније Сопос која се бави заштитом корисника на интернету 41% корисника Фејсбука чини доступним личне податке, што омогућава злоупотребе као што су: праћење корисника, крађа идентитета, затим 87% корисника оставља информације о свом образовању, 84% датум рођења, 78% адресу становања, 23% је спремно да остави свој број телефона. Да би се избегла опасност од сајбер прогањања ова компанија препоручује употребу напредних опција за заштиту приватности и коришћење скраћене верзије личног профила.⁵⁰

Илустрација 2. Знаци да су апликације за прогањање инсталиране на мобилном телефону⁵¹

У циљу избегавања контакта са прогонитељима треба проверити и искључити локацију на свом телефону, проверити да ли су у телефону инсталиране апликације за

⁵⁰ Т. Вујовић, Зависност од Интернета и интерперсонално насиље у сајбер простору, *Социолошка луча* 6-1/2012, стр. 48-49.

⁵¹ <https://www.saifsociety.ca/cyberstalking-what-is-it-what-can-you-do/>, Приступљено: 02.02.2026. у 13:00

које корисник не зна, обрисати их из телефона, променити лозинке за приступ телефону, имејлу и осталим налозима.⁵²

Илустрација 3. Превенција сајбер прогањања⁵³

⁵² М. Јовановић, *Водич о дигиталном насиљу: како препознати, спречити и одговорити на дигитално насиље*, Комитет правника за људска права – „Уисом“, Београд, 2024., стр. 26.

⁵³ <https://www.sketchbubble.com/en/presentation-cyberstalking.html>, Приступљено: 04.02.2026. у 12:00

4. ПРЕГЛЕД ИСТРАЖИВАЊА О САЈБЕР ПРОГАЊАЊУ

4.1. Преглед истраживања о сајбер прогањању у свету

Преглед савремене литературе показује да су истраживања која се баве сајбер прогањањем ретка. Посебан проблем у изучавању овог феномена представљају нека методолошка ограничења ових истраживања. Мало радова је до сада посвећено сајбер прогањању као специфичној појави, а осим тога, такође је и мали број студија о сајбер прогањању, односно подаци о распрострањености и карактеристикама сајбер прогањања се могу добити из студија о конвенционалном прогањању и из статистике организација које се баве заштитом на интернету као што су „WNOA“ и „WiredSafety“.⁵⁴

Национално истраживање о прогањању у САД у 2006. години идентификовало је 3.424.100 жртава прогањања. Свака четврта особа 26% била је изложена сајбер прогањању. У 83% случајева жртве су трпеле онлајн узнемиравање путем имејл порука у 35% случајева путем инстант порука.⁵⁵

Боциљ и сарадници су спровели истраживање на узорку од 169 испитаника из Велике Британије, САД и Канаде и дошли до података о распрострањености сајбер прогањања и последицама које оно оставља на жртве. Од укупног узорка једна трећина се изјаснила да је трпела сајбер прогањање при чему је 26% трпело сајбер прогањање за време попуњавања упитника. Најзаступљенији облици сајбер узнемиравања били су: онлајн узнемиравање путем сајтова за групну интеракцију 47%, узнемиравање путем е-имејл порука 40%, слање малициозних програма 40%. Утврђена је мања заступљеност узнемиравања путем постављања „Тројанског коња“ - програма за инфилтрирање и надгледање туђег рачунарског система и то 27%, путем ширења негативних коментара и гласина о жртвама (24%). Путем охрабривања других да узнемиравају жртву (23%), док је 9% испитаника било жртва крађе идентитета.⁵⁶

---

⁵⁴ Т. Вујовић, Зависност од Интернета и интерперсонално насиље у сајбер простору, *Социолошка луча* 6-1/2012, стр. 47.

⁵⁵ К. Ваум, С. Каталано, М. Ранд, К. Роуз, *Stalking victimization in the United States*, Bureau of justice report, US Department of justice, Washington, 2009, p. 1-2.

⁵⁶ Т. Вујовић, Зависност од Интернета и интерперсонално насиље у сајбер простору, *Социолошка луча* 6-1/2012, стр. 47.

Ако се годишње широм света пријави око 6.000.000 случајева прогањања, процена је да је око 60 % свих дела почињено у виртуалној средини. Такође, процењује се да је нпр. у САД једна од 1.250 особа потенцијални прогонитељ као и да су једна од 12 жена и један од 45 мушкараца бар једном у животу били жртве прогањања.

Статистике из јануара 2008. године показују да је током 2005- 2006. године око 3,4 милиона људи пријавило да су биле жртве прогањања путем интернета; 50% њих је изјавило да је са прогонитељем имало најмање један нежељени контакт недељно, 11% је било злостављано пет или више година, а једна од седам особа је морала да промени место боравка због прогањања које је трпела.

Три од четири жртве наводе да познају свог прогонитеља: у 22% случајева реч је о бившем партнеру жртве, а у 16% о пријатељу, цимеру или суседу жртве. Тек једна од 10 жртава наводи да не познаје свог злостављача.

Око 80% интернет прогонитеља је мушког пола, а ова цифра се поклапа са процентом броја „реалних” прогонитеља уопште. Жртве интернет прогањања су 52 % женског пола, док обичног прогањања овај број је знатно већи (75-80 %) Најчешћа старост жртава и злостављача је од 18. до 24. године.⁵⁷

Њујоршко полицијско одељење за истраживање компјутерског и технолошког криминалитета (The New York Police Department's Computer Investigation and Technology Unit – CITU), свакодневно прима пријаве које се односе на компјутерски криминалитет, а најчешће на преваре, неовлашћене упаде у компјутерске системе, дечију порнографију и интернет прогањање. Од укупног броја пријава које је ово Одељење примило у периоду од јануара 1996. до августа 2000. године, 42,8 % пријава се односило на „тешко злостављање коришћењем компјутера или интернета. Злостављање путем електронске поште било је заступљено у 92% укупног броја случајева, док су остали облици злостављања обухватили злостављање у причаоницама, различитим форумима или интернет порталима.

Национално истраживање виктимизације прогањања у САД указало је да само 8% жена и 2% мушкараца пријављују да су били жртве прогањања, од којих је 1 % жена и 0.4 % мушкараца прогањање пријавило тек након 12 месеци од првог догађаја. Ови подаци показују да је око шест милиона жена и 1,4 милиона мушкараца у САД

---

⁵⁷ В. Вилић, Прогањање путем интернета – ко су извршиоци и жртве?, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву 3-2/2012*, стр. 137.

годишње жртва прогањања. У Европи, подаци из Британије показују да је 8% жена и 6% мушкараца било жртва прогањања, што значи 1,2 милиона жена и скоро 900.000 мушкараца на годишњем нивоу.

Последице прогањања за жртву могу да буде веома тешке, упркос чињеници да до физичког насиља није дошло. Страх и анксиозност су најчешће и неизоставне реакције, могу да се јаве и поремећаји сна, депресија и самоубилачке мисли. Поједина истраживања су показала да трећина жртва због последица прогањања потражи психолошку помоћ, петина почне да изостаје са радног места, док 7% жртва не буде у стању да се уопште врати на посао. Жртва је такође приморана да свој живот прилагођава ситуацији и да чини све како би избегла прогонитеља: промени број телефона, додатно осигура простор у коме живи и борави, носи са собом средства која могу да послуже за самоодбрану, иде на курс самоодбране, промени ауто, да се пресели, промени посао, промени лични идентитет (име, презиме), чак и да се пресели у неку другу земљу.⁵⁸

У истраживању Спитзберга (Spitzberg) и Хооблера (Hoobler), које је спроведено 2002. године у циљу утврђивања карактеристика сајбер прогањања, као и односа између прогањања и сајбер прогањања у циљу остваривања интимне везе, на узорку од 235 студената комуникологије на Универзитету у Сан Дијегу, утврђено је да је 59% студената било суочавано са прогањањем, с тим што је критеријум за квалификацију прогањања подразумевао бар један поступак узнемиравања. Готово трећина од укупног броја прогоњених, сматра се жртвама сајбер прогањања. Међу најучесталијим поступцима узнемиравања срећу се: слање порука/ствари (песме, честитке, поклони) путем којих се изражава љубав (31%), слање порука путем којих учинилац даје неке приватне информације о себи, својој породици, свом животу, сексуалном искуству (26%), слање порука путем којих особа захтева од жртве да се виде, изађу на састанак (25%), преузимање виртуелног идентитета особе блиске жртви (20%), слање порнографских порука/слика (19%), слање сексистичких порука (18%) и злоупотреба приватних података у вези са жртвом (17%) и др. Иако је готово трећина прогоњених сматрала себе жртвама сајбер прогањања, свега неколицина студената суочавала се са поступцима попут упућивања претњи, крађе идентитета, постављања прислушних

---

⁵⁸ В. Вилић, Прогањање путем интернета – ко су извршиоци и жртве?, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву 3-2/2012*, стр. 138.

уређаја у стан, аутомобил, канцеларију. Узнемиравање је просечно трајало четири месеца.⁵⁹

Студија о сајбер прогањању у Великој Британији, коју су спровели Довидио (D'Ovidio) и Дојл (Doyle), настала је анализом полицијских случајева у вези са сајбер криминалом. Анализом су обухваћени случајеви између 1996. и 2000. године. Резултати истраживања показали су да су жртве сајбер прогањања чиниле 42% од укупног броја случајева сајбер криминала. Жртве су најчешће биле узнемираване путем имејла и то у 79%, преко инстант порука у 13%, путем соба за чет у 8%, док су интерактивни сајтови били коришћени у 6 % случајева. У 92% случајева жртве су узнемираване једном методом прогањања. У 80% учиниоци су били мушкарци, просечног узраста од 24 године, с тим што је најстарији преступник имао 53, а најмлађи 10 година. У 26% случајева починитељи су били млађи од 16 година. Жртве су у 87% биле физичка лица, и то 52% женског пола, а у 35% случајева мушког пола. Жртве су у просеку биле 32 године старе, са најстаријом жртвом од 62 године, а најмлађом од 10 година. У 13% жртве су биле правна лица, и то образовне установе у 8% и приватне фирме у 5%. Од укупно 201 регистрованих случајева, 192 је успешно решено до завршетка студије.⁶⁰

Боциљ (Bocij) је 2003. године спровео истраживање о распрострањености и карактеристикама сајбер прогањања и последицама које оно оставља на жртве. Истраживање је рађено на узорку од 169 испитаника из Велике Британије, САД и Канаде. Од укупног узорка једна трећина се изјаснила да је трпела сајбер прогањање, при чему је од тог броја 26% сајбер прогањање трпело у време попуњавања упитника. Око четвртине жртава је пријавило да је истовремено трпело шест и више различитих облика сајбер прогањања, док је 17% било жртва само једног облика. Најзаступљенији облици сајбер прогањања били су: онлајн узнемиравање путем сајтова за групну интеракцију (47%), узнемиравање путем имејл порука (40%), слање малициозних програма (40%) и употреба програма за комуницирање путем инстант порука (39%). Откривена је мања заступљеност узнемиравања путем програма за инфилтрирање и надгледање туђег рачунарског система (27%), путем ширења негативних коментара и гласина о жртвама (24%), путем охрабривања других на узнемиравање (23%), док је 9%

---

⁵⁹ B. Spitzberg, G. Hoobler, Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism, *New media & society* 4-1/2002, p. 70.

⁶⁰ R. D'Ovidio, J. Doyle, A study on cyberstalking: Understanding investigative hurdles, *FBI L. Enforcement Bull.* 72/2003, p. 13.

испитаника било жртва крађе идентитета. У највећем броју случајева, односно у 65%, жртве су биле женског пола, просечне старости око 30 година. Четвртина узорка је на питање о емотивној патњи која им је нанета поступцима сајбер прогањања на скали од 1 до 10, одговорила са 10. Жртве у 42% нису знале идентитет прогонитеља, у 16% то су били пријатељи, 9% бивши партнери, 2% колеге и друго. У 33% жртве су пријављивале прогањање организацијама које се баве очувањем безбедности на интернету, као што је „CyberAngels“, док је 14% пријавило напад полицији.⁶¹

Боциљ је заједно са Мек Фарланом (McFarlane), спровео истраживање које је за предмет имало испитивање карактеристика сајбер прогонитеља и прављење типологије прогонитеља, где се на основу 24 случаја дошло до података о карактеристикама жртава и учинилаца и њиховом међусобном односу, поступцима сајбер прогањања. У 91% жртве су биле женског пола, док је 85% учинилаца било мушког пола. Жртве су просечно биле узраста 32 године, при чему је најмлађа жртва имала 14 година, а најстарија 53 године. Жртве су учиниоце у трећини случајева упознале путем интернета. У 22% радило се о потпуним странцима, а у по 12% о бившим партнерима и колегама. У три четвртине случајева радило се о мушко-женском сајбер прогањању, а у преосталим случајевима о женско-женском или мушко-мушком сајбер прогањању. Учиниоци су у просеку имали 41 годину, при чему је најмлађи имао 18, а најстарији 67 година. Сајбер прогањање је трајало од 17 дана до 5 година, просечно 11,5 месеци. У највећем броју, односно у 10 случајева жртве су узнемираване путем имејл порука. У осталим случајевима узнемиравање је вршено путем веб сајтова за упознавање, соба за чет, пословних мрежа и др. У 13 случајева онлајн узнемиравање је било праћено офлајн узнемиравањем. У више од половине случајева прогонитељи су претили жртвама или њиховој породици и пријатељима. У највећем броју случајева ни жртве ни учиниоци нису били у браку или вези. Истраживање је показало да је 12 од укупно 24 учинилаца имало историју сајбер прогањања од којих је три четвртине било процесуирано.

Истраживање које је рађено 2002. године на Универзитету Њу Хемпшир имало је за циљ долажење до података о учесталости и карактеристикама онлајн узнемиравања код студената, с тим што су за квалификацију узнемиравања узета два или више поступка, при чему критеријум изазивања страха није био укључен.

---

⁶¹ P. Bocij, Victims of cyberstalking: An exploratory study of harassment perpetrated via the Internet, *First Monday* 8-10/2002, p. 6.

Истраживање је рађено на узорку од 339 студената, у 65% женског пола, просечног узраста 20 година, који су у 97% комуницирали имејл порукама једном или више пута недељно, а у 81% инстант порукама. Већина студената, односно 65% живела је у студентском дому. Укупно 16 (4,8%) студената је припадало ЛГБТ популацији. У 10-15% студенти су имали лоше искуство у комуникацији имејл порукама или путем инстант порука. Студенти су најчешће били узнемиравани од стране непознатих особа, у 16% путем имејлова у 19,3% путем инстант порука. У 14% узнемиравање имејловима престаје након упозорења од стране жртве, као и у 13% узнемиравање путем инстант порука. У највећем броју случајева, односно у 59% студенти су пријавили слање нежељених порнографских материјала као вид узнемиравања. Није пронађен утицај пола, узраста, расе, пребивалишта на узнемиравање. Учесталија употреба рачунара и интернета такође није доведена у везу са онлајн узнемиравањем. Истраживање је показало да су ЛГБТ студенти у већем броју случајева пријављивали онлајн узнемиравање у односу на хетеросексуалне студенте.⁶²

Према статистици америчке организације која се бави заштитом на интернету „Working to halt online abuse“ (WFOA), које је спроведено 2009. године, о виктимизацији сајбер прогањањем за период од 2000. до 2009. године, евидентирано је 2519 жртава. У већини случајева (72%) жртве су биле женског пола, узраста у 44% између 18 и 30 година, у 27% између 31-40, затим преко 41 године у 22%. Учиниоци су у 68% били мушког пола. Жртве и учиниоци су били бивши партнери у 34%, у 17% онлајн познаници, у 14% пријатељи, у 7% чланови породице, 6% колеге и друго. У 36% учинилац је први пут ступио у контакт са жртвом преко имејла, у 15% путем оглашивача, 13% преко инстант порука, у 8% преко чет поруке, и 5% веб сајтова. У 20% учиниоци су са жртвама ступали у контакт лично, слањем вируса, хаковањем, слањем честитки, преко имејл листа, веб камера, софтвера за инфилтрирање и надгледање рачунарског система и др. У 29% узнемиравање је ескалирало физичким претњама. У 67% жртве су пријавиле сајбер прогањање, и то: полицији/тужилаштву, учиниоцима интернет провајдеру (ИСП), веб администраторима или модераторима, секторима за безбедност сајтова за социјалну интеракцију и др. Активности WFOA биле су следеће: давање препоруке жртвама о промени адресе, шифре, корисничког имена; контактирање учиниоцима ISP (internet Service Provider); упућивање на

---

⁶² J. Finn, A survey of online harassment at a university campus, *Journal of Interpersonal violence* 19-4/2004, p. 468-483.

полицију/тужилаштво/адвоката; пријављивање власнику сајта или фирми која одржава веб сајт; пријављивање модератору, телефонским провајдерима и друго.

Према подацима организације за заштиту на интернету „WiredSafety“ о жртвама сајбер прогањања које су се организацији обраћале током 2002. године, жртве су у 62% биле женског пола, узраста претежно од 18 до 30 година, у 62% пореклом из САД, узнемираване најчешће путем имејла. Учиниоци су у већини, односно 60% били мушког пола, и у 25% су били познати жртвама и пре почетка узнемиравања.⁶³

4.2. Преглед истраживања о сајбер прогањању у Републици Србији

С обзиром да је реч о новој и још увек недовољно истраженој и слабо препознатој појави, у Републици Србији до сада није рађен већи број истраживања сајбер прогањања. Једино истраживање на ову тему извршили су М. Ковачевић-Лепојевић и Лепојевић 2009. године и оно уједно представља прво истраживање те врсте у нашој земљи.

Истраживање сајбер прогањања у Републици Србији, од стране М. Ковачевић и Б. Лепојевић, спроведено је у периоду јун - септембар 2009. године од стране Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију у Београду. У периоду од јуна до августа рађено је на прегледу и анализи доступне литературе о сајбер прогањању у свету и код нас, на изради упитника за прикупљање података и дизајнирању онлине форме. У периоду од 1. августа до 30. септембра радило се на прикупљању, обради и анализи добијених података.⁶⁴

Предмет истраживања представљају пунолетне жене и мушкарци, жртве сајбер прогањања у Србији. Под сајбер прогањањем подразумевало се континуирано и систематско узнемиравање путем информационо-комуникационих технологија. Под информационо-комуникационим технологијама подразумевале су се телефонске технологије, технологије за праћење и надгледање (камере, ГПС, прислушни уређаји) и рачунарске мреже и интернет. Иако сајбер прогањање укључује и прогањање од стране институција и организација, односно и корпорацијско прогањање, за предмет овог

⁶³ В. Николић-Ристановић, М. Ковачевић-Лепојевић, Прогањање: појам, карактеристике и друштвени одговори, *Темид* 1/2007, стр. 92-96.

⁶⁴ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 96.

истраживања узето је сајбер прогањање које за основу има интерперсонално насиље (између два или више појединаца) у сајбер простору. С обзиром на природу вршења прогањања у специфичном, нематеријалном, сајбер простору, обухваћени су и случајеви када извршилац и/или жртва нису боравили на територији Србије. Циљ истраживања био је долажење до података о распрострањености и карактеристикама сајбер прогањања, о перцепцијама учесника о прогањању, о односу прогањања и сајбер прогањања сагледавањем карактеристика жртава, о карактеристикама сајбер прогонитеља, о начинима и средствима вршења сајбер прогањања и о пријављивању сајбер прогањања од стране жртава. Поред тога, истраживање је имало за циљ подизање нивоа свести о проблему сајбер прогањања у Србији.

Метод „грудве снега“ коришћен је при формирању узорка, по узору на искуства истраживања сајбер прогањања у Великој Британији. Одабрано је по 5-10 учесника из категорија студената, запослених (у привреди, научно-истраживачким институцијама, државној управи и др) и незапослених. Доступност рачунара и интернета био је главни критеријум избора наведених категорија учесника. Учесници су замољени да након попуњавања, упитник проследе онима који могу бити заинтересовани да узму учешће у студији и/или обезбеде контакте особа. Како је анкета о виктимизацији једна од најприкладнијих техника које се примењују у циљу сазнавања тамне бројке криминалитета, аутори су је сматрали адекватном за прикупљање података о жртвама сајбер прогањања. С обзиром на специфичност појаве сајбер прогањања и нужност употребе информационо-комуникационих технологија с тим у вези, одлучили смо се за онлајн попуњавање. Једна од предности оваквог типа попуњавања је то да се за кратко време и уз материјалну уштеду може прикупити велика количина података, при чему подаци могу бити брзо видљиви и упоредиви.

Упитник је настао по узору на упитнике који су били развијани у претходним истраживањима сајбер прогањања и прогањања; упитник о онлајн виктимизацији организације која се бави заштитом од сајбер виктимизације (WHOА) и практичних принципа за израду веб истраживања. Упитник је конструисан на основу за ту сврху посебно израђеног програма, при чему је вођено рачуна о отклањању потенцијалних техничких грешака попут онемогућавања недавања одговора на питања или враћања на претходну страну упитника и сл.⁶⁵

---

⁶⁵ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 97-98.

Упитник је био активан у периоду између 1. августа до 15. септембра 2009. године, датума одређеног за тачку пресека. У обради података су коришћене методе дескриптивне статистике, фреквенције и проценти. Аутор програма је један од аутора рада Борко Лепојевић.

Једно од највећих ограничења овог истраживања, као и онлајн истраживања уопште односи се на формирање узорка. Није могуће до краја извршити увид у то ко су особе које су попуниле упитник. Исто тако, не може се једноставно утврдити да ли је више особа попунило упитник са истог или са више различитих рачунара, односно да ли је једна особа попунила упитник више пута.

Упитник је првобитно намењен одраслима, али обзиром да не постоји начин да се утврди веродостојност података о реалном узрасту испитаника, могуће је да је био попуњаван и од стране већег броја малолетника него што је то наведено. Значајан недостатак истраживања укључује и изостанак адекватне подршке за оне који су се изјаснили као жртве прогањања, што отвара питање етичке стране истраживања. Нису пружене информације о томе како реаговати у ситуацијама прогањања, како спречити прогањање, као ни о службама којима се оштећени могу обратити за помоћ и подршку. Реч је о пробном истраживању и да се подаци не могу генерализовати јер је у питању пригодан, а не репрезентативан узорак.

Укупно 237 испитаника је попунило упитник. Испитанице су чиниле 50,6%, док је 49,4% учесника било мушког пола. Испитаници су у већини били узраста од 18 до 30 година (66,6%) и од 31 до 40 (22,3%). У 95,3% испитаници су били пореклом из Србије, у највећем броју пореклом из Београда (67%). Најчешће, учесници су били факултетски образовани и то у 59,9%. Већина, односно 64,3% испитаника било је запослено, 27,3% су чинили студенти, док је 8,3% било незапослено. Учесници су користили интернет најчешће од 5 до 10 година у 39,6%, од 1 до 5 година у 32,9% и преко 10 година у 21,5%. Испитаници на интернету проводе најчешће од 2 до 8 сати дневно и то 51,3%, неколико сати недељно у 13,8%, сат времена дневно у 10,9%, од 8 до 12 сати дневно у 8,4% и друго.⁶⁶

Испитаници су се у 40,9% изјаснили да познају рачунарску технику, инсталирање и конфигурацију корисничких програма, што смо одредили као средњи

---

⁶⁶ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 98.

ниво познавања рада на рачунару. У проценту од 35,8% учесници су имали основни ниво познавања рада на рачунару, што подразумева сналажење у кореспонденцији имејловима, претраживање интернета, посећивање соба за чет и сл. 23,2% испитаника познавало је рачунарске мреже и технику, мрежну архитектуру и различите оперативне системе, конфигуришу програме који се односе на безбедност рачунарске мреже, па смо их сматрали напредним корисницима. Већина, односно 89,1% испитаника користи сајтове/програме за социјално умрежавање, углавном Фејсбук 80,5% и Скајп 52,7. У 49,7% учесници су користили програмски или хардверски заштитни зид (firewall), у 25,3% нису користили, док у 24,8% нису знали да ли имају заштитни зид на свом рачунару. Велика већина испитаника, односно 91,1% користила је антивирусни програм, 4,6% није, док 4,2% испитаника није знало да ли има антивирусни програм или не.

У нешто више од трећине случајева, односно у 39,6%, испитаници су се изјаснили као жртве прогањања, које је одређено као систематско и континуирано узнемиравање. У око четвртине случајева од укупног броја прогоњених, односно у 10,1% од укупног броја учесника, особе су узнемираване посредством информационо-комуникационих технологија.

13,5% испитаника се изјаснило да им је посредством информационо-комуникационих технологија нанета нека друга материјална или нематеријална штета, да се ради о изолованом догађају који обзиром да нема континуитет (два или више догађаја) нема квалификацију сајбер прогањања или се пак ради о неком другом виду сајбер криминала.⁶⁷

Премда су у већини случајева, односно у 60,7%, испитаници сматрали да је прогањање појава која може да буде веома опасна, ипак 11,8% испитаника није знало ништа о прогањању, 10,7% испитаника мислило је да су они који су прогоњени најчешће сами криви, 7,5% да оно може бити досадно, али не и опасно, 5,4% да се диже велика бука ни око чега, 2,5% да је прогонитељима само тешко да нађу партнера, док су два испитаника мислила да се прогањање дешава само познатима. Неки од одговора су: „Мислим да прогањање може да буде веома опасно“ 144 (60,7%); „Не знам ништа о томе“ 28 (11,8%); „Мислим да су они који се жале да су прогоњени најчешће сами криви“ 26 (10,7%) „Мислим да прогањање може бити досадно, али не и опасно“ 18

---

⁶⁷ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 99.

(7,5%); „Диже се велика бука ни око чега“ 13 (5,4%) „Мислим да је онима који врше прогањање само тешко да нађу партнера“ 6 (2,5%); „Дешава се само познатима“ 2 (0,8%).

Особе које су се изјасниле као жртве прогањања су у већини, односно у 71,2% сматрале да прогањање може бити веома опасно, у 10,6% досадно, али не и опасно, у 6,3% жртве прогањања су знале недовољно о прогањању, у по 5,1% су сматрале да су саме криве за прогањање или да се „диже велика бука ни око чега“, док је једна жртва имала разумевања за прогонитеља да то ради из разлога јер има проблем да нађе партнера.

Жртве сајбер прогањања су (као и жртве прогањања и испитаници уопште) у већини, сматрале прогањање веома опасним. Наиме у 91,6% сматрале су прогањање веома опасним, док је двоје испитаника сматрало да прогањање може бити досадно, али не и опасно.

У већини случајева сајбер прогањања жртве су биле женског пола и то у 58,4%, док су мушкарци чинили 41,6%. Оваква полна расподела подразумева нешто значајнији удео жена у односу на жртве прогањања и узорак у целини. Жртве сајбер прогањања и прогањања су најчешће биле узраста између 18 и 40 година. Половина жртва сајбер прогањања је била узраста између 18 и 30 година, 33,3% између 31 и 40, три жртве су имале преко 50 година, док је једна особа имала мање од 18 година. Жртве су претежно биле пореклом из Србије (91,6%), у 66,6% из Београда. У већини, односно у 75% жртве су биле високо образоване, што је у односу на жртве прогањања (60,6%) и структуру укупног узорка (59,9%) нешто већи проценат. Жртве су углавном биле запослене, и то у 66,6%, у 25% радило се о студентима, док су 2 жртве биле незапослене, што у највећој мери одговара расподели запослености жртва прогањања. Од укупног броја запослених жртва сајбер прогањања (16), четворо је било запослено у научно-истраживачким институцијама, по троје у државној управи и привреди, двоје у здравству, по једна особа је била запослена у невладиној организацији или је радила као новинар, док у једном случају није било познато где је особа радила. У 54,1% особе су биле удате/ожењене или у емотивној вези, док су у 45,7% биле неудате/неожењене/нису биле у емотивној вези.⁶⁸

---

⁶⁸ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 100-101.

Жртве прогањања и сајбер прогањања су за разлику од укупног узорка (средњи ниво), претежно биле почетници у познавању рада на рачунару. У 62,5% жртве сајбер прогањања су биле на основном нивоу познавања рада на рачунару, 20,8% на средњем, док су 4 особе биле напредни корисници рачунара. Жртве сајбер прогањања су проводиле нешто мање времена на интернету у односу на особе које су се изјасниле као жртве прогањања. Већина жртава прогањања, односно 65,8% на интернету је свакодневно проводила од 1 до 12 сати. У 37,5% жртве сајбер прогањања су проводиле између 2 и 4 сата на интернету, у 20,8% неколико сати недељно, док су четири особе на интернету проводиле између 4 и 8 сати дневно, а по две неколико сати месечно, мање од сат времена дневно и између 8 и 12 сати дневно. Између 5 и 10 година интернет је користила већина, односно 62,5% жртава прогањања, између 1 и 5 година 29,1%, преко 10 година 20,8%, две жртве интернет су користиле неколико месеци, а једна годину дана. Жртве прогањања интернет су користиле најчешће између 5 и 10 (37,2%), 1 и 5 (31,9) година и преко 10 година (21,2%). У већини случајева жртве сајбер прогањања (79%) и прогањања (88,2%) биле су корисници једног или више сајтова/програма за социјално умрежавање. Од програма жртве су најчешће користиле Скајп и Јаху месинџер, а од сајтова Фејсбук. Нешто преко половине жртава прогањања (51%) имало је заштитни зид (firewall) на свом рачунару. Већина жртава сајбер прогањања није знала да ли поседује заштитни зид (firewall) или га није ни имала, што уз низак ниво обучености у раду на рачунару може повољно утицати на излагање сајбер прогањању или другим злоупотребама путем рачунара и интернета.

Од укупног броја жртава сајбер прогањања које су биле на основном нивоу познавања рада на рачунару 66,6% није знало да ли има заштитни зид или не. Већина жртава прогањања (94,6%) и све жртве сајбер прогањања одговориле су потврдно на питање о поседовању антивирусног програма.⁶⁹

У највећој мери, жртве су се суочавале са: „инсистирањем на нежељеној комуникацији“ (87,5%), „ширењем негативних коментара и гласина“ (33,3%), „слањем заражених фајлова“ (29,1%), „неовлашћеним коришћењем података“ (25%), „охрабривањем других на узнемиравање“ (20,8%), док су се две жртве жалиле на „инфилтрирање и надгледање рачунарског система“, а по једна на „долажење у контакт са својном жртве“ и „злоупотребама банковног рачуна“.

---

⁶⁹ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 101.

У трећини случајева први контакт са жртвама остварен је путем имејла у око четвртине случајева телефоном, у три случаја путем физичког контакта („лицем у лице“), у два преко програма за социјално умрежавање, у по једном путем веб сајтова и имејл листа. У 37,5% жртве су контактиране неколико пута дневно, у 20,8% једном дневно, док су у 4 случаја контактиране мање од једном месечно и у по три случаја три пута недељно и једном недељно. У три случаја сајбер прогањања, особе су биле излагане претњама физичким насиљем, док су у једном случају претње биле упућиване неком од блиских сродника жртве. У два случаја жртве сајбер прогањања су биле физички нападнуте од стране прогонитеља, при чему је у оба случаја напад био пријављен полицији. У једном случају жртве су трпеле одређене здравствене тегобе, као последицу прогањања. У четири случаја прогонитељи су претили жртвама самоповређивањем. У 20,8% жртве су биле прогоњене за време попуњавања упитника.

У највећој мери, односно 62,5% имејл је коришћен као средство прогањања, док су у 25% жртве биле узнемираване телефоном, у 25% путем програма/сајтова за социјално умрежавање или имејл листа. Премда је истраживање показало да је имејл коришћен као основно средство узнемиравања, непознато је да ли су те поруке администриране од стране неког од популарних сајтова за социјалну интеракцију, и како је учинилац дошао до личних података жртве.⁷⁰

Прогонитељи су у половини случајева били мушкарци, жене у 20,8%, док у 29,1% жртве нису знале пол прогонитеља. Прогонитељи су као и жртве најчешће били пореклом из Србије (54,1%), у 3 случаја из земље чланице Европске уније, док у 9 случајева порекло прогонитеља није било познато. Град прогонитеља је у 29,1% случајева Београд, у 20,8% случајева други град у Србији, у 20,8% други град у Европи, док у 29,1% то није било познато. У већини, односно 58,3% стручна спрема није била позната. Стручна спрема прогонитеља била је средња у 20,8%, док су у три случаја завршили вишу школу, а факултет у два. У 54,1% случајева, жртве су знале занимање прогонитеља, док је у 45,8% жртвама то било непознато. Брачни статус прогонитеља је у половини случајева био непознат, док је 29,1% било неожењено, а 20,8% ожењено или у емотивној вези.

У већини, односно 58,3% случајева жртве сајбер прогањања нису знале идентитет прогонитеља пре него што је прогањање отпочело. У три случаја радило се о

---

⁷⁰ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 102-103.

партнеру/бившем партнеру, у три случаја о надређеном/подређеном/ колеги, у два случаја радило се о онлине познанику и у једном случају о пацијенту. Жртве које су биле узнемираване од стране бившег партнера нису трпеле насиље током везе.

На питање о томе да ли су били уплашени за време прогањања 54,1% испитаника је одговорило да није, 25% мало, а 20,8% понекад. У већини случајева, у 54,1 %, жртве су имале материјални доказ о сајбер прогањању, и то: сачувану имејл кореспонденцију у 29,1% случајева, у 20,8% случајева сведока, у 4 случаја снимљену телефонску комуникацију или сачуване поруке, док је у једном случају жртва чувала поруке са имејл листе. У два случаја радило се о нечему другом. У већини, односно у 87,5%, жртве нису никоме пријављивале прогањање. У остала три случаја жртве су пријавиле узнемиравање, и то провајдеру мобилне телефоније, с обзиром да се у сва три случаја радило о жртвама које су узнемиравање трпеле претежно путем телефона.⁷¹

Нежељене поруке и телефонске позиве сексуалног садржаја добија 6 од 10 девојака и 3 од 10 младића обухваћених истраживањем Аутономног женског центра „Млади и искуство сексуалног узнемиравања“. Према овом истраживању, 90% младих препознаје „нежељене позиве и поруке сексуалног садржаја“ као сексуално узнемиравање.⁷²

4.3. Поједини случајеви сајбер прогањања у Републици Србији

Насиље које се врши објављивањем интимних снимака и слика често је повезано са прогањањем на интернету. Особе које су преживеле ову врсту насиља сведоче о томе да су њихови приватни подаци објављивани јавно, што је проузроковало поплаву нежељених порука од непознатих лица, позивања на интимне односе, или тражења сличних услуга. У неким случајевима особе су говориле о константном блокирању профила који су им се јављали и инсистирали на комуникацији. Овакве врсте напада такође се често преливају и ван дигиталног света, што даље сведочи да се родно засновано насиље ретко појављује само у једном изолованом облику.

---

⁷¹ М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009, стр. 104.

⁷² А. Миливојевић, *Родно засновано дигитално насиље у Србији*, Share фондација, Београд, 2024., стр. 12.

Један од случајева сајбер прогањања за које је јавност сазнала, десио се током августа 2023. године у београдском насељу Батајница.⁷³ Прогањање се одиграло на друштвеној мрежи ТикТок, односно са налога на овој мрежи који је окупио преко 11 хиљада пратилаца тако што је качио видео снимке и фотографије девојака. На снимцима који су манипулисани уз помоћ неких алата ВИ, јасно су се видела лица сваке од таргетираних девојака, а на снимку се чује глас који износи детаље из „биографије” девојке која је на мети прогонитеља. Након стечене популарности, аутор је почео да објављује и снимке у којима прогања и прати девојке по улицама Батајнице, а на основу којих је могло лако да се закључи где оне живе. Родитељи неколико девојака су пријавили случај, а два месеца касније, почетком новембра 2023. године, Б. Б. (24) је ухапшен по налогу Посебног одељења за високотехнолошки криминал због сумње да је уходио, прогањао и полно узнемиравао девојке у Батајници.⁷⁴

Инстаграм страница „Сви моји „seen“-ови,⁷⁵ прати и бележи поруке које су жене добијале на разним друштвеним мрежама од непознатих особа, неретко уз захтеве за пријатељство. Страница која је направљена из забаве упоредо указује на распрострањен проблем нежељених порука и континуираног контактирања од стране мушкараца.

Овој појави изложене су девојке и жене чији су профили на мрежама јавни, због чега је било ко може лако да им пошаље поруку. Неке од порука спадају у домен сексуалних фантазија, неке коментаришу изглед или понашање девојака, а неке траже или нуде сексуалне услуге. Поједине девојке наводе ову врсту узнемиравања управо као главни разлог због чега затварају, односно закључавају своје профиле на мрежама, будући да се не осећају безбедно што непознати људи могу да их прате или контактирају.⁷⁶

---

⁷³ <https://zoomer.rs/online-zlostavljanje-i-proganjanje-devojaka-iz-batajnice-jos-uvek-bez-adekvatne-reakcije-nadleznih-organa/>, Приступљено: 05.02.2026. у 13:00

⁷⁴ <https://www.blic.rs/vesti/hronika/uhapsen-manijak-iz-batajnice-mesecima-proganjao-devojke-i-objavlji-vo-njihove/5pt0wj4>, Приступљено: 06.02.2026. у 14:00

⁷⁵ Seen – порука која је прегледана, а на коју није одговорено

⁷⁶ А. Миливојевић, *Родно засновано дигитално насиље у Србији*, Share фондација, Београд, 2024., стр. 12.

ЗАКЉУЧАК

Криминалитет прогањања представља сложен облик криминалног понашања, чија је друштвена опасност условљена пре свега његовом упорношћу, понављањем радњи и интензитетом задирања у лични живот жртве. Управо та обележја чине прогањање посебно осетљивим за кривичноправну инкриминацију и захтевају пажљиво одређивање законских оквира његовог санкционисања. Иако је увођење кривичног дела прогањања у позитивно законодавство значајан корак ка јачању заштите личне слободе и приватности, остаје изазов да се у пракси обезбеди јасно и уједначено разграничавање између криминалитета прогањања и понашања која, иако нежељена или друштвено непримерена, не достижу степен кривичноправне релевантности. Посебан проблем представља чињеница да прогањање често обухвата радње које саме по себи нису противправне. Стога се може закључити да ефикасно сузбијање криминалитета прогањања не зависи искључиво од нормативног оквира, већ и од његовог правилног тумачења и примене, као и од развоја судске праксе која ће уважавати специфичности овог кривичног дела. Само таквим приступом могуће је постићи равнотежу између заштите жртве и очувања основних слобода других лица.

Сајбер прогањање представља сложен и динамичан облик насиља који се развија упоредо са експанзијом информационо-комуникационих технологија и све масовнијом употребом друштвених мрежа као што су Facebook, Instagram и TikTok. Иако је сајбер простор отворио бројне могућности за комуникацију, размену знања и друштвено повезивање, истовремено је постао погодно тле за различите облике злоупотреба, међу којима сајбер прогањање заузима значајно место.

Анализа појма и карактеристика сајбер прогањања указује да је реч о континуираном, систематском и намерном узнемиравању путем електронских средстава комуникације, које код жртве изазива страх, осећај беспомоћности и угрожености. За разлику од конвенционалног прогањања, физичка блискост учиниоца и жртве није неопходна, што прогонитељу омогућава лакшу анонимност, већу доступност жртве и продужено трајање узнемиравања. Истовремено, пракса показује да граница између виртуелног и реалног простора често није јасна, те да се сајбер прогањање може прелити у офлајн окружење и ескалирати у физичке претње или нападе.

Преглед међународних и домаћих истраживања указује на значајну распрострањеност ове појаве, али и на постојање „тамне бројке“ услед непријављивања. Жртве су најчешће жене и млади, иако ниједна друштвена група није у потпуности заштићена. Последице по жртве могу бити озбиљне и дуготрајне – од страха, анксиозности и депресије до поремећаја свакодневног функционисања, промене места боравка или посла. Посебно забрињава чињеница да велики број жртава не пријављује узнемиравање надлежним органима, што указује на потребу за већим поверењем у институције и ефикаснијим механизмима заштите.

У Републици Србији, иако је кривично дело прогањања инкриминисано у Кривичном закону, пракса показује да је неопходно додатно унапређење превентивних механизма, едукације грађана и стручњака, као и развијање јасних протокола поступања у случајевима сајбер прогањања. Посебан значај има подизање свести о безбедносним ризицима на интернету, правилно коришћење подешавања приватности и благовремено реаговање на прве знаке узнемиравања.

Сајбер прогањање стога не треба посматрати као изолован инцидент нити као искључиво индивидуални проблем, већ као друштвени феномен који захтева мултидисциплинарни приступ – укључујући правни, криминолошки, психолошки и социолошки аспект. Само координисаним деловањем државних институција, образовних установа, организација цивилног друштва и самих корисника интернета могуће је смањити ризике и обезбедити сигурније дигитално окружење за све.

ЛИТЕРАТУРА

1. А. Миливојевић, *Родно засновано дигитално насиље у Србији*, Share фондација, Београд, 2024.
2. Б. Динић, *Дигитално насиље*, Филозофски факултет, Нови Сад, 2022.
3. В. Вилић, Прогањање путем интернета – ко су извршиоци и жртве?, *Годишњак Правног факултета у Источном Сарајеву* 3-2/2012.
4. В. Spitzberg, G. Hoobler, Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism, *New media & society* 4-1/2002.
5. В. Икановић, Кривично дјело прогањање у физичком и сајбер простору, *Годишњак Факултета правних наука* 12/2022.
6. В. Николић-Ристановић, М. Ковачевић-Лепојевић, Прогањање: појам, карактеристике и друштвени одговори, *Темид* 1/2007.
7. Д. Попадић, Д. Кузмановић, *Коришћење дигиталне технологије, ризици и заступљеност дигиталног насиља међу ученицима у Србији*, Филозофски факултет, Београд, 2013.
8. Д. Станковић, Сајбер насиље на друштвеним мрежама међу младима у Републици Србији, *Ревизија за криминологију и кривично право* 19-2/2019.
9. З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2018.
10. И. Вуковић, Прогањање као кривично дело, *Казнена реакција у Србији* 8/2018.
11. И. Вуковић, *Узрочност и објективно урачунавање у кривичном праву*, Правни факултет, Београд, 2018.
12. J. Finn, A survey of online harassment at a university campus, *Journal of Interpersonal violence* 19-4/2004.
13. K. Baum, S. Catalano, M. Rand, K. Rose, *Stalking victimization in the United States*, Bureau of justice report, US Department of justice, Washington, 2009.
14. K. Kühl, Stalking als Eignungsdelikt, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik* 7/2016.
15. М. Јовановић, *Водич о дигиталном насиљу: како препознати, спречити и одговорити на дигитално насиље*, Комитет правника за људска права – „Yusom“, Београд, 2024.
16. М. Ковачевић, Прогањање и средства реаговања, *Цивитас* 4-07/2014.
17. М. Ковачевић-Лепојевић, Б. Лепојевић, Жртве сајбер прогањања у Србији, *Темид* 1/2009.
18. М. Zona, K. Sharma, J. Lane, A comparative study of erotomaniac and obsessional subjects in a forensic sample, *J Forensic Sci.* 38-4/1993.
19. Н. Пауновић, Кривичноправни аспекти прогањања – упоредноправна анализа и могући правци de lege ferenda измена, *Страни правни живот* 63-1/2019.
20. P. Bocij, Victims of cyberstalking: An exploratory study of harassment perpetrated via the Internet, *First Monday* 8-10/2002.

21. R. D' Ovidio, J. Doyle, A study on cyberstalking: Understanding investigative hurdles, *FBI L. Enforcement Bull.* 72/2003.
22. R. Festl, T. Quandt, Social Relations and Cyberbullying: The Influence of Individual and Structural Attributes on Victimization and Perpetration via the Internet, *Human Communication Research* 39-1/2013.
23. Т. Вујовић, Зависност од Интернета и интерперсонално насиље у сајбер простору, *Социолошка луча* 6-1/2012.
24. F. Neubacher, G. Seher, Das Gesetz zur Strafbarkeit beharrlicher Nachstellungen (§ 238 StGB), *Juristenzeitung* 21/2007.
25. W. Mitsch, Der neue Stalking-Tatbestand im Strafgesetzbuch, *Neue Juristische Wochenschrift* 18/2007.
26. National Centre for Victims of Crime, 2004.
27. Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, „Сл. гласник РС – међународни уговори“, бр. 012/13.
28. Кривични законик Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.
29. <https://www.blic.rs/vesti/hronika/uhapsen-manijak-iz-batajnice-mesecima-proganjao-devojke-i-objavljivao-njihove/5pt0wj4>, Приступљено: 06.02.2026. у 14:00
30. <https://www.saifsociety.ca/cyberstalking-what-is-it-what-can-you-do/>, Приступљено: 02.02.2026. у 13:00
31. <https://www.sketchbubble.com/en/presentation-cyberstalking.html>, Приступљено: 01.02.2026. у 11:00
32. <https://zoomer.rs/online-zlostavljanje-i-proganjanje-devojaka-iz-batajnice-jos-uvek-bez-adekvatne-reakcije-nadleznih-organa/>, Приступљено: 05.02.2026. у 13:00

СПИСАК ИЛУСТРАЦИЈА

Илустрација 1. Облици сајбер прогањања	32
Илустрација 2. Знаци да су апликације за прогањање инсталиране на мобилном телефону	34
Илустрација 3. Превенција сајбер прогањања	35

САЖЕТАК

Рад се бави сајбер прогањањем као савременим обликом криминалитета који се испољава у дигиталном окружењу. Анализирани су појам и карактеристике прогањања као кривичног дела, са посебним освртом на његове појавне облике и теже облике извршења, што представља основу за разумевање сајбер прогањања. У раду се разматрају појам сајбер простора, дефиниција и облици сајбер прогањања, типологија извршилаца, као и могућности превенције. Такође је дат преглед релевантних истраживања у свету и у Републици Србији, уз осврт на поједине случајеве из праксе. Закључно, указује се на значај јачања правног и институционалног оквира ради ефикасније заштите жртава и сузбијања овог облика криминалитета.

Кључне речи: *Сајбер простор; Online ухођење; Континуирано слање нежељених порука; Друштвене мреже; Превенција.*

SUMMARY

This paper examines cyberstalking as a contemporary form of crime manifested in the digital environment. The concept and characteristics of stalking as a criminal offense are analyzed, with particular emphasis on its manifestations and aggravated forms of commission, which provide the basis for understanding cyberstalking. The paper discusses the concept of cyberspace, the definition and forms of cyberstalking, the typology of perpetrators, as well as possibilities for prevention. It also provides an overview of relevant research worldwide and in the Republic of Serbia, with reference to selected cases from practice. In conclusion, the importance of strengthening the legal and institutional framework is emphasized in order to ensure more effective protection of victims and suppression of this form of crime.

Key words: *Cyberspace; Online stalking; Continuous sending of unsolicited messages; Social networks; Prevention.*

БИОГРАФИЈА

Никола Спасић, дипломирани економиста из Ниша, рођен је 27. априла 1987. године. Основне академске студије завршио је на Економском факултету Универзитета у Нишу, на смеру финансијски менаџмент, чиме је стекао звање дипломираног економисте. Тренутно је на мастер студијама на Правном факултету у Нишу, на смеру унутрашњи послови, као и на Економском факултету у Нишу, на смеру маркетинг. Током школовања остварио је изузетне резултате — носилац је Вукове дипломе у основној и средњој школи, проглашен је за ђака генерације и добитник више признања и стипендија Министарства просвете и фондације Карађорђевић.

Професионалну каријеру градио је у банкарском и финансијском сектору, хотелској индустрији и развојним институцијама. Вишегодишње искуство стекао је у ОТР банци, где је од 2010. до 2015. године обављао више одговорних позиција — од сарадника за односе са клијентима физичким и правним лицима, преко саветника за рад са предузетницима и малим и средњим предузећима, до помоћника директора и руководиоца филијале. Потом је радио у Opportunity банци као саветник за предузетнике и ММСПП сектор. У периоду од 2016. до 2022. године био је менаџер сектора набавке и финансија у оквиру Tončev Group – New City Hotel у Нишу, где је био задужен за финансијско планирање, контролу трошкова и организацију процеса набавке.

Од 2022. године до данас запослен је у Регионалној развојној агенцији Југ на позицији менаџера сектора за развој економије и људских ресурса, где учествује у планирању и реализацији развојних пројеката, сарадњи са привредним субјектима, институцијама и предузетницима, као и у активностима усмереним на унапређење пословног окружења и развој људских потенцијала.

Поседује напредно знање енглеског језика и основно знање немачког језика (А2 ниво). Вешто користи рачунарске и пословне софтвере, укључујући Microsoft Office пакет, Adobe алате, Corel Draw, као и специјализоване системе за пословно и хотелско управљање.

Током каријере похађао је више стручних обука и семинара из области продајних вештина, банкарских производа, регулативе и електронских плаћања. Сертификовани је ментор за рад са ММСПП предузећима, као и сертификовани тренер

за области: почетници у пословању, финансијско управљање предузећем и зелена економија.

Завршио је нижу и средњу музичку школу „Стеван Мокрањац“ у Врању и активно се бави музиком. Поседује возачку дозволу свих категорија (А, В, С, D и Е) и дугогодишње возачко искуство. Одликују га висока одговорност, посвећеност циљевима, педантност, комуникативност и изражена способност за тимски рад.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Никола Спасић

Наслов мастер рада: Сајбер прогањање

Ментор: Проф. др Дарко Димовски

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

_____

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Сајбер прогањање пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Никола Спасић

У Нишу, _____

Потпис аутора

_____